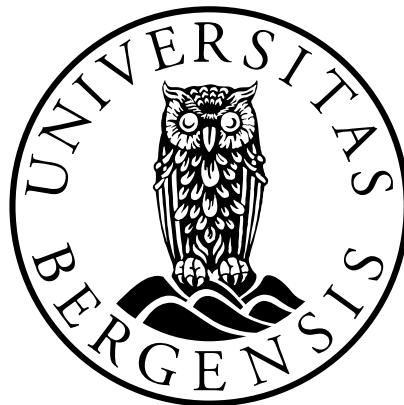

DNA-screening

*En vurdering av straffeprosessloven § 158 andre
ledd og forholdet til EMK*

Kandidatnummer: 142

Antall ord: 13692

JUS399

Masteroppgave

Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

[10.12.15]

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING	1
1.1 Tema.....	1
1.2 Aktualitet.....	1
1.3 Historikk.....	3
1.4 Begrepsavklaring.....	4
1.4.1 DNA.....	4
1.4.2 Referanseprøve.....	4
1.4.3 Bruken av DNA i straffesaker.....	5
1.5 Registrering i DNA-register.....	6
1.6 Metode.....	7
1.7 Videre fremstilling av emnet.....	7
1.8 Grunnprinsipper i straffeprosessen.....	8
1.8.1 Reelle hensyn.....	8
1.8.2 Rettssikkerhet.....	8
2 HOVEDDEL	10
2.1 Sentrale vilkår for bruk av tvangsmidler etter straffeprosessloven.....	10
2.2 Samtykke som rettsgrunnlag.....	11
2.3 Nærmere om straffeprosessloven § 158 annet ledd.....	15
2.4 En vurdering av straffeprosessloven § 158, annet ledd opp mot EMK-retten.....	16
2.4.1 DNA-screening – innhenting av prøve sett opp mot EMK art. 8.....	17
2.4.2 Registrering av DNA sett opp mot EMK art. 8.....	22
2.5 EMK - vernet mot selvinkriminering og uskyldspresumsjonen.....	25
2.5.1 Vernet mot selvinkriminering.....	25
2.5.2 Uskyldspresumsjonen.....	28
3 KOMPARATIV DEL	32
3.1 Dansk rett.....	32
3.2 Svensk rett.....	33
3.3 England og Wales.....	35
4 BØR STRAFFEPROSESSLOVEN § 158, 2. LEDD ENDRES – DE LEGE FERENDA	37

4.1	Bør det være adgang for å undersøkes med hjemmel i samtykke?	37
4.2	Bør adgangen til å ta DNA-prøver utvides etter modell av svensk rett?.....	38
4.3	Bør bestemmelsen ha en begrensning med hensyn til kvantitet?	41
4.3	Burde det vært klarere hva prøver tatt ved DNA-screening kan sjekkes opp eller sammenlignes mot?	42
Kilderegister		44

1 Innledning

1.1 Tema

Temaet for masteroppgaven er straffeprosessloven (heretter strpl.) § 158, 2. ledd. Bestemmelsen gir påtalemyndigheten hjemmel for å utføre såkalt DNA-screening. Det innebærer at politiet kan sende ut innkalling til personer som de har holdepunkter for å tro befant seg på åstedet eller i området hvor den aktuelle straffbare forbrytelsen tok sted i et bestemt tidsrom. Det kan være en stor gruppe personer som inviteres til å avgi DNA-prøve.

Opplysninger om hvem som var i området eller i nærheten av åstedet kan innhentes fra mobiloperatørens logger av aktivitet fra mobiltelefoner mot basestasjoner i området. Innkallingen kan også baseres på adressen til dem som bor i området eller vitneobservasjoner.

Det å avgi en DNA-prøve er frivillig og det kreves derfor skriftlig samtykke. Dette fremgår klart av bestemmelsen.

Oppgaven skal forsøke å besvare følgende problemstilling:

«Hvordan regulerer straffeprosessloven § 158, andre ledd innhenting og lagring av DNA og hvordan påvirkes dette av forholdet til EMK?»

1.2 Aktualitet

DNA-screening for å finne gjerningsmenn kan være et viktig redskap i politiets etterforskning. Metoden brukes gjerne ved grove forbrytelser som draps- og voldtektssaker. Den kan også være aktuell i andre alvorlige saker hvor politiet står uten spor.

Innsamlingen av DNA kan ha et relativt stort omfang. I etterforskningen av drapet på Anne Slåtten i Førde i 2007, fikk politiet inn 1242 prøver hvorav én av dem matchet med DNA fra åstedet.¹ I en annen sak fra Bergen hvor politiet etterforsket to voldtekter, ba de om DNA fra

¹ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/drapet-paa-anne-slaatten/tatt-etter-1064-dna-proever/a/249091/>

100 menn.² Ettersom det er kostnadskrevenende å innkalle personer til å avgi DNA og analysere materialet, brukes metoden stort sett kun ved de groveste lovbruddene.

DNA-screening som metode i anledning etterforskning inngår i politiets fullmakter som fra tid til annen bør vurderes med et kritisk blikk. Det gjelder særlig bestemmelser der politiet kan anvende makt mot den enkelte.

Datatilsynet har kommentert DNA-screening i sine årsmeldinger fra 2011³ og 2012.⁴ Tilsynet har vurdert metoden og bedt Justisdepartementet (JD) om en nærmere undersøkelse av bestemmelsen.⁵ Tilsynet var bekymret for at måten denne metoden ble brukt på var uheldig og i verste fall i strid med EMK.⁶ Det fremgår av årsrapporten fra 2012 at en vurdering ikke ble gjort på grunn av ressursituasjonen i JD. En slik vurdering av strpl. § 158, 2. ledd er heller ikke gjort senere.

Utgangspunktet etter strpl. § 158, 1. ledd er at biologisk materiale kan innhentes ved tvang. Etter bestemmelsens 2. ledd kan den ikke brukes som hjemmel for å avhente de personene som ikke møter med tvang. En diskutabel side ved bestemmelsen, er om man likevel kan si det er et element av tvang ved praktiseringen av den. Dette vil det gjøres rede for senere i oppgaven.

Undersøkelser viser at nordmenn har stor grad av tillit til og respekt for politiet.⁷ Det kan innebære at man opplever en innkalling for å avgi DNA som tvang eller som et element av tvang. De fleste vil trolig oppfatte en anmodning om å møte hos politiet som en plikt. I tillegg kan en nok lett føle seg som mistenkt dersom man avslår en slik anmodning.

Datatilsynet har fremhevet ubalansen mellom den enkelte og politiet i sine årsmeldinger. Det fremstår slik at det tilsynet gir uttrykk for er at politiet representerer statsmakten og kan gjennomføre beslutninger ved bruk av makt. En vanlig person kan vanligvis ikke bruke makt eller tvang mot andre. Det fremstår som en ubalanse i forholdet mellom partene når politiet kan anvende tvangsmidler på visse vilkår. Den enkelte er beskyttet mot vilkårlig

² <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Mann-pagrep-for-voldtekt-etter-15-ar-5108159.html>

³ https://www.datatilsynet.no/Global/04_planer_rapporter/aarsmelding/aarsmelding2011.pdf s. 43-44.

⁴ https://www.datatilsynet.no/Global/04_planer_rapporter/aarsmelding/%C3%85rsmeldingen2012.pdf s. 24.

⁵ https://www.datatilsynet.no/Global/05_vedtak_saker/2012/Brev_justisdepartementet_DNA-screening.pdf

⁶ Ibid. s. 1.

⁷ https://www.datatilsynet.no/Global/04_planer_rapporter/Personvernunders%C3%B8kelsen%202013_14/h%C3%B8y%20og%20stabil%20tillit_nettsversjon.pdf

maktanvendelse fra de som anvender makt på vegne av myndighetene. Dette er klart uttrykt i straffeprosessloven.

1.3 Historikk

Den såkalte DNA-reformen trådte i kraft 1. september 2008. I korte trekk medførte reformen at adgangen til å registrere individer i DNA-registeret ble utvidet. Tidligere var det en begrensning i type lovbrudd, som måtte være av en viss art, som seksuallovbrudd og drap.

DNA ble for første gang brukt som bevis i 1988 i en voldtektssak.⁸ De første DNA-profilene ble registrert i identitetsregisteret allerede i 1999, men antallet registrerte økte kraftig etter at DNA-reformen trådte i kraft. I 2013 var det registrert 34922 personer i identitetsregisteret, hvor DNA-profilene var koblet opp mot personen straffedømt for forholdet.⁹

Med DNA-reformen ble adgangen til å registrere DNA-profiler utvidet til å gjelde de situasjonene hvor fengselsstraff ble idømt, uavhengig av straffens lengde, jf. politiregisterloven § 12.

Utvalget som skulle revidere reglene om registrering av DNA-profiler gikk inn for en utvidelse av adgangen til å registrere personer i DNA-registeret.¹⁰ Utvidelsen ble begrunnet med god effekt i å forhindre og å oppklare vinningsforbrytelser i Storbritannia, da adgangen til DNA-registrering ble utvidet.¹¹

Ett annet trekk ved DNA-reformen er at kostnadene ved analysering av innhentet biologisk materiale ble flyttet fra hvert enkelt politidistrikt til Rettsmedisinsk institutt (RMI). Arbeidsoppgavene til RMI ble senere flyttet til Folkehelseinstituttet (FHI).¹² Endring i finansieringsordning var tenkt å gi politiet et incentiv til å sende inn flere prøver til analyse.¹³ En slik sentral finansiering av analysekostnadene er fulgt opp.¹⁴

⁸ Aarli (2011) s. 27, med videre henvisninger.

⁹ Dahl, Lomell (2013) s. 23.

¹⁰ NOU 2005: 19, s. 48.

¹¹ Ibid s. 19.

¹² <http://www.med.uio.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2011/rmi-overfoert-folkehelseinstituttet.html>

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dna-reformen-trer-i-kraft/id522661/>

¹⁴ Dahl, Lomell (2013) s. 27.

1.4 Begrepsavklaring

1.4.1 DNA

DNA står for deoksyribonukleinsyre og finnes i alle levende organismers celler, dermed også i menneskers celler.¹⁵ DNA-molekylet er bygget opp slik at det er fire forskjellige basetyper som går sammen i såkalte basepar.¹⁶ Hvert individ har en unik rekkefølge og kombinasjon av basepar, noe som gjør at man kan koble biologisk materiale som inneholder DNA opp mot en bestemt person.¹⁷ Unntaket er eneggede tvillinger som har identisk DNA.¹⁸

Dette gjør at DNA er godt egnet til bruk i etterforskning av straffesaker. Videre er det slik at alle kjernebærende celler har identisk DNA. Dette innebærer at uansett hva slags materiale man analyserer, enten det er blod, spytt, sæd eller hud vil en vellykket analyse gi det samme resultatet.¹⁹

Metoden for innhenting av DNA etter strpl. § 158, både 1. og 2. ledd er ved bruk av en vattpinne som strykes på innsiden av munnhulen for å få med seg biologisk materiale. Det er biologisk materiale i form av spytt eller celleprøver fra munnhule, jf. strpl. § 158, 5. ledd.

1.4.2 Referanseprøve

Straffeprosessloven § 158, 2. ledd kan benyttes på to måter. Enten som hjemmel for å innhente referanseprøver, eller for å innhente DNA fra en større gruppe personer ved DNA-screening.

Aarli definerer referanseprøve som: “ Prøvemateriale innhentet med samtykke etter strpl. § 158 (2). Omfatter mistenkte uten skjellig grunn, fornærmede, vitner og andre med lovlig tilknytning til åstedet eller gjenstanden”.²⁰

Oppgaven vil avgrenses mot de tilfellene hvor personer med lovlig tilknytning til åstedet eller gjenstanden bes om å avgi prøvemateriale ved referanseprøver. DNA-screening forstås på den

¹⁵ <https://snl.no/DNA/arvestoff>

¹⁶ <https://snl.no/basepar>

¹⁷ Aarli (2011) s. 29.

¹⁸ Ibid. s. 28.

¹⁹ Ibid. s. 31.

²⁰ Ibid. s. 207.

måten at det gjelder en situasjon hvor et relativt stort antall mennesker inviteres eller innkalles til å avgi DNA-prøve, uten at mistankekravet i strpl. § 158, 1. ledd er oppfylt.

Der politiet etterforsker et innbrudd og søker etter biologisk materiale som kan kobles mot en gjerningsmann kan det være hensiktsmessig å avgrense mot beboere og andre med lovlig tilknytning til eiendommen. Dette gjøres ved at politiet ber de aktuelle personene om å avgi DNA. Det kan være både eier eller leier, familiemedlemmer og krimteknikere som kan etterlate DNA på åstedet under søk etter spor. Med slike referanseprøver kan man raskt sjalte ut disse treffene for å jobbe videre med treff av betydning for saken.

Oppgaven avgrenses mot bruk og innhenting av denne typen referanseprøver. Fokus vil være på situasjoner der straffeprosessloven § 158, 2. ledd brukes for å innhente DNA fra en større gruppe personer, ved DNA-screening.

1.4.3 Bruken av DNA i straffesaker

Det sentrale ved bruk av DNA i straffesaker er å koble DNA funnet på et offer eller på et åsted opp mot en person. Resultatet av en DNA-analyse av et bestemt utvalg markører i det biologiske materialet er en DNA-profil.²¹

Bruk av DNA-profiler er et redskap som kan være nyttig for politiets etterforskning av straffbare handlinger. Politiet har ulike DNA-registre.

Der DNA finnes på et åsted eller fra offeret og kan knyttes opp mot en person som allerede er i registeret, vil det gjøre politiets etterforskning mer effektiv. Det er likevel slik at det kan være flere årsaker til at det biologiske materialet finnes på åsted, offer eller fornærmede. Der det er påvist et sammenfall mellom mistenktes DNA-profil og DNA-profilen i et biologisk spor på åstedet eller fra offeret er det et argument for at mistenkte kan ha begått forbrytelsen. Det er likevel bare et argument i den retningen, materialet kan være plantet eller stamme fra en annen anledning. Det kan likevel ha stor bevisverdi, særlig der DNA-treffet ikke kan forklares på en slik måte som passer inn i en frifinnende fortelling.²²

²¹ Ibid. s. 34.

²² Ibid. s.127.

Analysert prøvemateriale kan bli satt i sammenheng med prøver fra andre uopklarte saker. Bruk av DNA og DNA-registre kan være et effektivt og nødvendig verktøy for politi og påtalemyndighet ved etterforskning av straffesaker.

1.5 Registrering i DNA-register

Regler om registrering i politiets DNA-registre følger av politiregisterloven § 12 og politiregisterforskriften. I identitetsregisteret, som kobler spor opp mot en person, følger det av § 12, 2. ledd at den som er ilagt straff som kan medføre frihetsstraff kan registreres.

Riksadvokaten gir retningslinjer for hvordan politiet og påtalemyndigheten skal forholde seg til lovbestemmelser og forskrifter. Ved innføringen av DNA-reformen i september 2008 fulgte det av retningslinjen at personer som var dømt til fengsel eller forvaring i mer enn 60 dager skulle registreres.²³

Senere har terskelen for å registreres blitt senket betydelig. Ny instruks fra Riksadvokaten gir uttrykk for at alle som er dømt til fengsel eller samfunnsstraff, uavhengig av straffens lengde, skal registreres.²⁴

I etterforskningsregisteret registreres alle DNA-profiler som er innhentet i medhold av strpl. § 158, 1. ledd, jf. politiregisterlov § 12, 3. ledd. Der saken ender med rettskraftig dom som innebærer fengselsstraff skal DNA-profilen overføres identitetsregisteret, jf. politiregisterloven § 12, 3. ledd, 2. pkt. I sporregisteret registreres resultat av analyse av biologisk materiale fra åsted uten treff på person, men som antas å ha tilknytning til uopklart straffesak, jf. politiregisterlov § 12, 4. ledd.

Eliminasjonsregisteret er beregnet på situasjoner hvor DNA er innhentet i medhold av strpl. § 158, 2. ledd, men er begrenset til personer «med kjent identitet» i politiet, analyseinstitusjoner og andre som jevnlig er i kontakt med åsteder og bevismateriale, jf. Politiregisterloven § 12, 5. ledd.

Det fremstår derfor slik at den som avgir DNA i forbindelse med DNA-screening, ikke registreres i noen av disse registrene. Det kan ses i sammenheng med politiregisterloven § 12, 5. ledd og politiregisterforskriften § 45-1, 2. ledd, hvor det fremgår at formålet med

²³ RA-2007-569 III, punkt 2.

²⁴ RA-2012-2261, punkt II.

eliminasjonsregisteret er å unngå at man registrerer personer i DNA-registeret som ikke har tilknytning til lovbruddet. Ut fra strpl. § 158, 2. ledd skal analyseresultatet og materialet skal tilintetgjøres når formålet med undersøkelsen er oppnådd.

1.6 Metode

Oppgaven vil i all hovedsak basere seg på tradisjonell juridisk metode. Det innebærer at lovens ordlyd, forarbeidene til loven, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn vil anvendes som rettskilder.

Det er lite norsk rettspraksis på området som direkte gjelder denne problemstillingen. Det er likevel uttalelser i forarbeidene om strpl. § 158, 2. ledd som vil drøftes. Oppgaven vil i stor grad omhandle internasjonal rett, særlig med utgangspunkt i Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK). Det vil også trekkes noen linjer i et komparativt perspektiv til enkelte land for å vurdere hvordan lignende bestemmelser som den i Straffeprosessloven § 158, 2. ledd praktiseres.

1.7 Videre fremstilling av emnet

I oppgavens hoveddel vil en rekke problemstillinger som gjelder strpl. §158, 2. ledd og DNA-screening tas opp.

Bestemmelsen vil bli tolket i lys av aktuelle nasjonale kilder, men med stor vekt på EMK-retten, særlig EMK art. 8. DNA-screening vil også bli vurdert opp mot uskyldspresumsjonen og vernet mot selvinkriminering.

Samtykke og spørsmål knyttet til dette vil bli drøftet i oppgavens hoveddel. Det gjelder særlig ved DNA-screening hvor samtykke er politiets hjemmel for å innhente prøven som resulterer i en DNA-profil etter analyse.

Oppgaven vil også inneholde en komparativ del hvor jeg sammenligner strpl. § 158, 2. ledd med lignende bestemmelser i svensk, dansk og engelsk rett.

Bestemmelsen i strpl. § 158, 2. ledd vil også vurderes i et rettspolitisk perspektiv hvor jeg ser nærmere på om det er behov for å endre bestemmelsen.

1.8 Grunnprinsipper i straffeprosessen

Formålet med denne delen av oppgaven er å få frem grunnleggende prinsipper og reelle hensyn som er relevante i straffeprosessen samt reelle hensyn av betydning. Hensynene er også relevante ved DNA-screening fordi metoden har en del likhetstrekk som ved bruk av tvangsmidler, det kan hevdes at det er et element av tvang ved praktiseringen av denne metoden. De enkelte prinsipper bør også varetas der grunnlaget for tiltaket er samtykke. Dette vil gi et overordnet perspektiv som vil danne et bakteppe for *de lege ferenda*-vurderingen.

Grunnprinsippene i straffeprosessen skal ivareta rettssikkerheten som blant annet skal sikre at tiltalte og andre behandles på en rettferdig og betryggende måte.²⁵ Dette skiller seg vesentlig fra sivilprosessen hvor hovedfokuset er på konfliktløsning. Det er også en rekke forskjeller i hvilket fokus domstolene i ulike typer saker. I sivile saker er domstolen langt på vei bundet av partenes påstander, jf. tvisteloven § 11-2. I straffesaker skal domstolen finne den materielle sannhet, jf. strpl. § 294.

1.8.1 Reelle hensyn

Reelle hensyn forstås her som de “formål eller interesser som er søkt varetatt ved utformingen av både grunnprinsipper og enkeltregler.”²⁶

Det er slik at de fleste grunnprinsipper og flertallet av regler kan sies å ha blitt til som følge av en avveining mellom kryssende interesser.²⁷ I saker hvor det ikke er kryssende eller motstående interesser er det ikke det samme behovet for en rettsregel. Straffeprosessloven § 158, 2. ledd er også basert på en slik avveining.

1.8.2 Rettssikkerhet

Rettssikkerhet i straffeprosessen gjelder i stor grad hensynet til et materielt riktig resultat; de(n) uskyldige skal gå fri og de(n) skyldige skal bli dømt. Straff kan defineres som et onde staten påfører en person i den hensikt at det skal oppleves som et onde.²⁸ Det er derfor viktig at man ikke påfører en uskyldig person dette. Videre bør inngrep som går ut på bruk av

²⁵ <http://www.jusinfo.no/index.php?site=default/721/1930/1931/1932>

²⁶ Rui (2014) s. 392.

²⁷ Rui (2014) s. 392.

²⁸ Rt. 1977 s. 1207, s. 1209 med videre henvisninger.

tvangsmidler være materielt riktige. Kravet om et materielt riktig resultat er et sentralt rettssikkerhetshensyn samt et grunnprinsipp i straffeprosessen.

Grunnprinsipper har blitt brukt som en rettskilde i praksis, jf. Rt. 2007 s. 1435. I den saken ble det materielle sannhetsprinsipp benyttet som et argument for å tolke vilkåret om “sakens dokumenter” i strpl. § 264 utvidende.²⁹

I tillegg er krav til forsvarlighet, kontradiksjon og offentlighet sentrale prinsipper i straffeprosessen, disse er forankret i Grunnloven og straffeprosessloven. Lignende prinsipper av betydning følger også av EMK. Et av de mest sentrale prinsippene i straffeprosessen er standarden i EMK art. 6 nr. 1 om en rettferdig rettergang.

Vernet mot selvinkriminering og uskyldspresumsjonen er også sentrale prinsipper som er av betydning for straffeprosessen som rettsområde. Etter uskyldspresumsjonen skal man antas uskyldig inntil skyld er bevist etter loven, det følger av EMK art. 6 nr. 2. Vernet mot selvinkriminering følger ikke eksplisitt av EMK art. 6, men er blitt innfortolket i standarden i art. 6 nr.1 om en rettferdig rettergang.

Begge disse prinsippene er sentrale i straffeprosessen og vil derfor bli vurdert opp mot straffeprosessloven § 158, 2. ledd senere i oppgaven.

²⁹ Rt. 2007 s. 1435, avsnitt 38.

2 Hoveddel

2.1 Sentrale vilkår for bruk av tvangsmidler etter straffeprosessloven

For å anvende tvangsmidler er det i de aller fleste tilfeller et krav om «skjellig grunn til mistanke» jf. strpl kap. 12 og 14.³⁰ Generelt kan man si at mistanken må være basert på objektive, ytre konstaterbare indikasjoner. Man må ha altså ha en god grunn til å mistenke en eller flere bestemte personer.

Det formuleres ofte slik at det kreves sannsynlighetsovervekt for skyld: «det skal være mer sannsynlig at siktede har begått handlingen enn at han ikke har det».³¹ Det må være en velbegrunnet mistanke.³²

Skjellig grunn til mistanke må også sannsynliggjøres ved andre inngrep, som ved ransaking, pågripelse, fengsling og kommunikasjonskontroll. I tillegg må inngrepet ved bruk av tvang være forholdsmessig sett opp mot sakens art og forholdene ellers, jf. strpl. § 170a. Dette følger også av Grunnloven § 94, første ledd, andre punktum.

Ved kroppslig undersøkelse etter strpl. §§ 157 og 158, 1. ledd, må skjellig grunn til mistanke være oppfylt. Derimot ved undersøkelser som ved DNA-screening etter strpl. § 158, 2. ledd trenger man ikke ha en slik rimelig mistanke. Samtykke er i de tilfellene hjemmel for å hente inn DNA.

Ett unntak fra hovedregelen om at det kreves skjellig grunn til mistanke ved bruk av tvang mot mistenkte, fremgår av strpl. § 160, 1. punktum. Det kan tas fingeravtrykk og fotografi av personer som mistenkes eller er dømt for en “handling som etter loven kan medføre frihetsstraff”. Dette kan sies å være et avvik fra prinsippet om at det skal være skjellig grunn til mistanke for å anvende tvangsmidler mot siktede. Det kreves mistanke mot en person, men styrken i mistanken er lavere enn ved skjellig grunn til mistanke.³³ Innhenting av DNA og

³⁰ NOU 1993: 31 s. 24.

³¹ Rt. 1999 s. 1302.

³² Andenæs, Myhrer (2009) s. 285.

³³ NUT 1969:3 s. 226-227.

fingeravtrykk med tvang har mye til felles. Metodene for innhenting gjør at det er et beskjedent inngrep som skal til for å sikre en prøve eller et fingeravtrykk. Det kan likevel anføres at det er en forskjell i mengde informasjon som finnes i henholdsvis DNA og fingeravtrykk og at man av den grunn kan regulere innhenting på ulikt vis.

EMD vurderer DNA-profiler, celleprøver og fingeravtrykk ulikt.³⁴ Domstolen legger vekt på at fingeravtrykk ikke inneholder like mye informasjon som celleprøver eller DNA-profiler.³⁵ På tross av denne distinksjonen anså domstolen også lagring av fingeravtrykk som et inngrep etter EMK art. 8.³⁶

En person med status som siktet er gitt enkelte rettigheter i kraft av denne stillingen, men ved bruk av samtykke som rettsgrunnlag for innhenting av DNA, har man ikke det samme vernet. Man kan dermed havne i politiets søkelys uten medfølgende rettigheter. Slike rettigheter følger blant av straffeprosessloven kapittel 8 og 9 og også i EMK, blant annet i artikkel 6.

Det er frivillig å møte opp for å avgi DNA i en situasjon hvor strpl. § 158, 2. ledd anvendes. Det gjør at manglende prosessuelle garantier og rettigheter ikke er like sentrale som når man bruker tvang mot mistenkte eller siktede.

2.2 Samtykke som rettsgrunnlag

Oppgaven vil i det følgende trekke frem enkelte problemstillinger av betydning ved bruk av DNA-screening knyttet til samtykke som rettsgrunnlag.

Personopplysningsloven (heretter popplyl.) inneholder en regulering av samtykke for behandling av blant annet personopplysninger, jf. lovens §§ 8 og 9 jf. § 2 nr. 7. Loven regulerer ikke eksplisitt situasjonen ved DNA-screening hvor samtykke innhentes, men den kan likevel være av betydning i en slik situasjon.

Personopplysning er definert som «opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson», jf. popplyl. § 2, nummer 1. Dette trekker i retning av at DNA omfattes av loven, da det kan gi opplysninger om en enkeltperson.

³⁴ S and Marper mot Storbritannia, avsnitt 70 og 78.

³⁵ Ibid. avsnitt 78.

³⁶ Ibid. avsnitt 86.

Personvernemnda fastslo at blodprøver innhentet i anledning et forskningsprosjekt ikke kunne anses som å fylle kravene til en personopplysning etter loven, noe som trekker i retning av at ikke all biologisk materiale er omfattet av begrepet.³⁷

Det var blodprøvene i seg selv som ikke kunne anses som en personopplysning.

Identifiserende elementer som navn og analysedata ble ansett som personopplysninger. I en situasjon når DNA-screening anvendes, samtykker personen til at biologisk materiale kan tas for å analyseres. Her vil materialet være knyttet opp mot prøvegiver under etterforskning av en straffesak og vurderingen er derfor annerledes enn fra saken i Personvernemnda. Der ble blodprøvene analysert i et forskningsprosjekt. Det biologiske materialet her er derfor en personopplysning.

På den bakgrunn legges definisjonen av personopplysning etter popplyl. § 2 nr. 7 til grunn i dette tilfellet. Det samme gjelder lovens krav til samtykke i en situasjon hvor DNA-screening benyttes. Samtykket må være frivillig, uttrykkelig og regnes som en informert viljeserklæring i screening-tilfellene for at kravene til et gyldig samtykke skal anses oppfylt.

Bruk av et inngripende tvangsmiddel, som fengsling krever et visst mistankekrav, og i de fleste tilfeller en vurdering og kontroll av hjemmelsgrunnlaget som utføres av retten. Deretter kan tiltaket settes i verk. I strpl. § 158, 2. ledd trer samtykket inn i stedet for en kontroll av grunnlaget for tiltaket. Derfor kan det diskuteres om samtykke er et godt nok grunnlag å basere bruk av tvangsmidler og andre inngripende tiltak på. Dette vil vurderes under punkt fire.

I tillegg er det en side ved maktforholdet i relasjonen mellom den enkelte borger og politiet som kan være problematisk. Politiet kan i kraft av å være representant for statsmakten benytte seg av ulike tvangsmidler som å pågripe, ransake og fengsle. Tvangsmidlene kan som hovedregel først brukes når et visst mistankekrav er oppfylt. Det er også krav til rettslig kontroll i de fleste tilfeller før tvangsmiddelet brukes. En alminnelig person har ikke anledning til å utøve slike tvangsmidler på en rettmessig måte, men den rettslige kontrollen av tiltaket gir kontroll av rettmessigheten av tiltaket.

På bakgrunn av skjevhetene i forholdet kan man stille spørsmål ved hvor frivillig det i realiteten er å samtykke til å avgi en slik prøve i screening-tilfellene.

³⁷ PVN-2002-8.

Andenæs har kommentert et lignende aspekt ved samtykke til ransaking: «Det er i slike tilfeller så som så med frivilligheten. Personen står ansikt til ansikt med en representant for statsmakten. Han vil gjerne tro at om han sier nei, vil inngrepet likevel bli foretatt, og han vil naturlig tenke at det vil skape et inntrykk av at han har noe å skjule om han nekter».³⁸

Det er en del likhetstrekk mellom den nevnte situasjonen og situasjonen ved DNA-screening etter strpl. § 158, 2. ledd. Dersom personen som får brevet møter på stasjonen med en tanke om å avgi DNA, men ombestemmer seg, vil han kanskje tenke at da kastes mistanken over ham og at prøven vil bli tatt uansett.

Ved bruk av samtykke kan det ikke erstatte de alminnelige vilkår som følger av straffeprosessloven for å anvende tvangsmidler. Unntaket er der hvor initiativet til undersøkelsen kommer fra mistenkte selv, som ledd i å avkrefte mistanken mot ham slik som ved strpl. § 241.³⁹

For at et samtykke skal være gyldig må det være avgitt i en situasjon hvor personen har et reelt valg mellom å samtykke eller å avslå oppfordringen. Omfanget av inngrepet må være klart før man kan samtykke til det. Et samtykke vil i utgangspunktet kunne trekkes tilbake til enhver tid uten begrunnelse.⁴⁰ Det har gode grunner for seg å stille de samme krav til samtykke ved DNA-screening, de bør derfor stilles ved anvendelse av strpl. § 158, 2. ledd.

Dersom en som har avgitt en slik prøve i medhold av § 158, 2 ledd i ettertid hevder at samtykke var ugyldig blir det et spørsmål om hvordan det kan håndteres.

Det første spørsmålet blir om en slik sak kan tas inn for retten.

Samtykke gir politiet et sivilrettslig grunnlag for den kroppsundersøkelsen som må gjøres for å innhente DNA. Når forvaltningen i andre situasjoner bygger sin kompetanse til å foreta inngrep overfor et individ på samtykke, som er et sivilrettslig grunnlag, skal prøvingen av dette skje etter sivilprosessuelle regler.

Etter straffeprosessloven § 158, 1. ledd kan biologisk materiale innhentes der kravet til skjellig grunn er oppfylt. Der den mistenkte ikke medvirker eller setter seg til motverge, må

³⁸ Andenæs (2000) s. 185-186.

³⁹ NOU 1997: 15 punkt 4.1.6

⁴⁰ NOU 2004: 6 s. 47.

retten ved kjennelse gi tillatelse til å bruke tvang for å få gjennomført undersøkelsen, jf. strpl. § 158, 3. ledd. Man kan ikke få rettens kjennelse for å bruke tvang etter strpl. § 158, 2. ledd.

Den som motsetter seg en kroppsundersøkelse etter strpl. § 158, 1. ledd får en rettslig prøving av tiltaket. De som samtykker til å avgi biologisk materiale får ikke en slik prøving. Den som motsetter seg kan derfor oppfattes som i en bedre stilling enn den som samtykker eller medvirker til undersøkelsen etter strpl. § 158, 2. ledd.

Det har derfor gode grunner for seg å la en som frivillig avgir DNA ta saken inn for retten etter straffeprosessuelle regler i en slik situasjon. DNA-registerutvalget trekker frem hensynet til konsekvens som et argument for dette.⁴¹

Sammenhengen mellom reglene om beslag og kroppsundersøkelse i straffeprosessloven er også et argument i samme retning. Etter straffeprosessloven § 208, 2. ledd som gjelder ved beslag, der en gjenstand er levert til beslag frivillig, kan det prøves rettslig om beslaget skal opprettholdes. Hensynet til sammenheng i rettssystemet tilsier at man også bør kunne prøve for retten en sak hvor man frivillig har avgitt DNA.

En slik undersøkelse er en faktisk handling. Det medfører at man ikke kan gjøre om på handlingen etter at den er gjort, men en dom i en slik sak kan stadfeste at det rettslige grunnlaget for undersøkelsen var ugyldig. En slik avgjørelse vil ha betydning der undersøkelsen ikke er foretatt eller medføre at materialet ikke kan analyseres.

Utvalget er av den oppfatning at konsekvensen av at domstolen finner innhenting av DNA ugyldig grunnet manglende rettsgrunnlag må vurderes særskilt.⁴²

Det gir best sammenheng i rettssystemet dersom straffeprosessloven § 158, 2. ledd forstås slik at det er en forutsetning for analyse av materialet at innhenting var lovlig. Der prøven likevel analyseres med sikte på å fremstille en DNA-profil, blir spørsmålet om det kan brukes som bevis i retten ved positivt treff. Da er materialet allerede innhentet og bruken av det medfører ikke et inngrep i personens fysiske integritet. Generelt sett kan bevis politiet har innhentet på ulovlig måte ikke anvendes dersom det å bruke dem innebærer en gjentakelse eller fortsettelse av rettsbruddet. Dette følger av den ulovfestede lære om bevisavskjæring i straffeprosessen.

⁴¹ NOU 2005: 19, s. 29.

⁴² Ibid s. 29.

Spørsmålet blir derfor om bruken av materialet som bevis innebærer en ny eller fortsatt krenkelse overfor den som ble undersøkt. Når undersøkelsen ble kjent ulovlig og der materialet deretter analyseres er det ganske klart at det innebærer en ny og fortsatt krenkelse. Det kan derfor ikke anvendes som bevis i en sak.

2.3 Nærmere om straffeprosessloven § 158 annet ledd

Bestemmelsen lyder:

«Hvis den det gjelder samtykker skriftlig, kan det innhentes biologisk materiale med sikte på å gjennomføre DNA-analyse uten hensyn til om det foreligger skjellig grunn til mistanke. Analyseresultatet og det biologiske materialet tilintetgjøres når formålet med undersøkelsen er oppnådd. Analyseinstitusjonen kan likevel oppbevare profilene utelukkende for det formål å dokumentere sin virksomhet.»

Adgangen til å benytte seg av straffeprosessloven § 158, 2. ledd er betinget av at personen som oppfordres til å avgi DNA samtykker til dette. Det fremgår klart av lovteksten at det må være et skriftlig samtykke. Samtykket må oppfylle kravet til skriftlighet og de kravene som stilles til en gyldig viljeserklæring.

Kripos har i samarbeid med Rettsmedisinsk institutt (nå en avdeling under FHI) utarbeidet et prøvetakingsskjema som orienterer den som avgir DNA frivillig om virkningene og rekkevidden av samtykket.⁴³ Formuleringene brukt i dette skjemaet vil bli vurdert senere i oppgaven.

Jeg går videre til å drøfte straffeprosessloven § 158, 2. ledd, 2. punktum.

Etter bestemmelsens 2. ledd oppstår det en sletteplikt når «formålet med undersøkelsen er nådd». Sletteplikten innebærer en plikt til å destruere både analyseresultatet og det biologiske materialet. DNA-screening etter § 158, 2. ledd gjøres i stor grad for å utelukke personer fra politiets etterforskning, slik at de kan sjekkes ut av saken.

⁴³ Raanes (2005) s. 368.

Etter en naturlig språklig forståelse av andre ledd, fremstår det slik at etter det er tatt DNA og profilen ikke samsvarer med DNA fra åstedet eller offeret, er formålet med undersøkelsen oppnådd. Det innebærer at personen er utelukket fra videre etterforskning. Ved positive treff har man anledning til å beholde prøven, jf. politiregisterloven § 12, 2. ledd.

Ved utelukkelse eller positive treff er formålet med undersøkelsen oppnådd. Det støttes av forarbeidene. Der fremgår det at så snart det er “utelukket at sporet [fra åstedet eller offeret] stammer fra vedkommende” er formålet med undersøkelsen oppnådd.⁴⁴

Når sletteplikten oppstår må både det biologiske materialet og analyseresultatet slettes. Dette har klar støtte i ordlyden i bestemmelsens 2. ledd, 2. pkt.

Det følger av § 158, 2. ledd, 3. pkt. at institusjonen som analyserer DNA-materiale kan oppbevare profilene de fremstiller for å dokumentere sin virksomhet.

Spørsmålet blir hvorfor FHI trenger å oppbevare DNA-profilene etter at formålet kan anses oppnådd.

FHI, tidligere RMI, har ikke mulighet til å slette DNA-profiler fra analysemaskinene de bruker. Uavhengig av utfall i saken forblir profilene lagret hos FHI. Maskinene er konstruert slik at ingen kan manipulere analysene og resultatene av disse. I tillegg forutsetter akkrediteringsordningen lagring av prøveresultatet.⁴⁵ Det innebærer at FHI må kunne redegjøre for hvordan analysen er gjort og dette forutsetter at resultatet lagres. Formålet med å forhindre manipulasjon av resultater fremstår som sentralt for at man skal kunne stole på DNA som bevis i retten.

Det bør likevel vurderes om ulempene er større enn fordelene en oppnår ettersom uskyldige personers profiler vil være lagret i FHIs analysemaskiner, selv etter at de er sjekket ut av saken. Oppgaven er særlig rettet mot en analyse av EMK, derfor vil dette drøftes separat under drøftelsen relatert til registrering og lagring av DNA opp mot art. 8.

2.4 En vurdering av straffeprosessloven § 158, annet ledd opp mot EMK-retten

⁴⁴ Ot.prp. nr. 19 (2006-2007) s. 32.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 89 (2008-2009) s. 43.

I det følgende vil først forholdet til EMK vurderes. Norge har inkorporert EMK og en rekke tilleggsprotokoller til denne i menneskerettsloven av 1999. Konvensjonene vil gå foran annen lovgivning ved motstrid, jfr. menneskerettsloven § 3. Det viser at menneskerettighetene i EMK supplert med praksis fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen (EMD) er av særlig betydning for norsk rett.

Privatlivet er også beskyttet etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) art. 17 og i FNs Verdenserklæring om menneskerettigheter art. 12, vil fokuset her være på EMK med praksis fra EMD.

Europarådet har utarbeidet en rekommandasjon som omhandler bruk av DNA i strafferettspleien, R(92)1.⁴⁶ Den er ikke bindende for statene slik som EMK er, men den er en anbefaling til medlemsstatene om en bestemt praksis. Et poeng som har blitt trukket frem i teorien når det gjelder denne rekommandasjonen er at EMD har gitt denne stor rettskildemessig vekt i *S. og Marper mot Storbritannia*.⁴⁷

R92(1) gir anbefalinger om blant annet bruk, prøvetaking og lagring av dataene, i henholdsvis artiklene 3, 4 og 8. Rekommandasjonen vil trekkes frem i de delene av oppgaven hvor den er relevant.

2.4.1 DNA-screening – innhenting av prøve sett opp mot EMK art. 8

Den overordnede problemstillingen er om DNA-screening etter strpl. § 158, 2. ledd er i strid med EMK art. 8.

Det følger av art. 8 (1) at “Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”. Det innebærer at offentlig myndighet ikke kan gripe inn i utøvelsen av denne rettigheten, med mindre enkelte vilkår er oppfylt etter art. 8 (2).

EMK-vurderingen er to-delt. Den første problemstillingen er om praksisen med kroppsundersøkelse med formål å fremstille en DNA-profil er et inngrep etter EMK art. 8 (1).

⁴⁶<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1518265&SecMode=1&DocId=601410&Usage=2>

⁴⁷ Rui (2009) s. 123-124.

Det første spørsmålet blir om DNA-screening faller inn under virkeområdet for EMK art. 8 (1). Det aktuelle alternativet her er “privatliv”. Vurderingen blir derfor om DNA-screening kan anses å falle inn under dette alternativet.

En persons “privatliv” kan sies å være en del av ens liv som en ønsker å holde for seg selv, fri for inngrep. Det er i teorien fremhevet at begrepet har en viss kjerne med utgangspunkt i den personlige kjernen som består av den fysiske og psykiske integritet.⁴⁸

I praksis har også aktiviteter som har betydning for selvrealisering og relasjonsbygging falt innenfor vernet av et «hjem», selv der de ble utøvd på en arbeidsplass.⁴⁹ Begrepet «privatliv» omfatter derfor mange sider av den fysiske og psykiske integritet.

Elementer som navn og seksuell legning har i EMDs praksis falt inn under virkeområdet for art. 8.⁵⁰ EMD legger vekt på at DNA kan identifisere en person og inneholder mer informasjon om en person enn fingeravtrykk.⁵¹

Det er naturlig å se det slik at DNA er særegent av den grunn at de i de aller fleste tilfeller kun kan knyttes opp mot én bestemt person.

Retten til privatliv etter art. 8 kan forstås som en tanke om ikke å måtte være tilgjengelig for andre. Det innebærer at man har en rett til «å være i fred» også fra å bli registrert i myndighetenes registre.

Et aspekt ved denne retten er at man selv bør få bestemme hvem som skal ha adgang til sine personlige data. Dette gjelder både for sensitive, og ikke-sensitive opplysninger. I tillegg vil det alltid være en viss risiko for at opplysningene kommer på avveie.

Praksisen ved DNA-screening omfattes av «privatliv»-alternativet i EMK art. 8.

Videre blir spørsmålet om det å innhente DNA etter strpl. § 158, 2. ledd kan sies å være et inngrep etter EMK art. 8.

I norsk rett er det klart at inngrep i borgernes rettssfære krever lovhjemmel, dette følger av legalitetsprinsippet i Grunnloven § 113.

⁴⁸ Aall (2011) s.195.

⁴⁹ Niemietz mot Tyskland.

⁵⁰ Dudgeon mot Storbritannia.

⁵¹ S. and Marper mot Storbritannia, avsnitt 66 og 78.

Det er klart at ikke alle handlinger fra myndighetens side kan anses som inngrep. Tiltaket eller handlingen må overstige en nedre grense før det anses for å være et inngrep etter EMK-retten. Et eksempel på en slik situasjon er der hvor informasjonen som samles inn og brukes ligger åpent tilgjengelig. Etersom alle kan bruke informasjonen, vil også myndighetene kunne bruke den uten at det innebærer et inngrep som bl.a. utløser et lovkrav.⁵²

Ved politiprovokasjon, som er en ulovfestet metode, vil en persons rett til ikke å bli utsatt for innblanding fra myndighetene bli påvirket. Likevel er metoden ikke ansett som så inngripende at den betinger hjemmel i lov.⁵³ Legalitetsprinsippet verner dermed i liten grad om den psykiske integritet.⁵⁴

Det å foreta en kroppsundersøkelse med formål om å innhente en prøve av biologisk materiale kan anses som mindre inngripende enn å ta en blodprøve. Kommisjonen kom til at blodprøve ved mistanke om promillekjøring var et inngrep i privatlivet etter EMK art. 8.⁵⁵ Beskjedne, obligatoriske medisinske kroppsundersøkelser er også å anse som inngrep når de skjer med tvang.⁵⁶

Dette taler for at innhenting etter strpl. § 158, 2. ledd ikke er et inngrep fordi en slik innhenting er basert på samtykke.

Om en etterforskningsmetode innebærer et inngrep i privatlivet beror på en helhetsvurdering. Relevante momenter er intensiteten av tiltaket, graden av mistanke og hvilke beslutningsprosedyrer som er fulgt.⁵⁷

Når det gjelder intensiteten av tiltaket ved slike undersøkelser etter strpl. § 158, 2. ledd er den å anse som lav begrunnet med at metoden for innhenting anses som lite inngripende.

Graden av mistanke ved bruk av DNA-screening vil variere, men bruk av metoden baseres ofte på historiske mobildata eller adresse i et område som politiet mistenker at gjerningsmannen oppholder seg eller bor i. Det kan også være basert på informasjon fra

⁵² Aall (2011) s. 108.

⁵³ Rt. 1984 s. 1076, s. 1079.

⁵⁴ Hopsnes (2003) s. 75.

⁵⁵ X mot Nederland.

⁵⁶ X mot Østerrike.

⁵⁷ P.G. og J.H. mot Storbritannia.

publikum om at en person er observert i området slik at vedkommende får et brev med innkalling til å møte for å avgi prøve, for deretter å bli sjekket ut av saken.

Det innebærer at graden av mistanke mot konkrete personer kan være alt fra ikke-eksisterende til en mistanke med noen holdepunkter men som uansett er under kravet til skjellig grunn.

Det momentet taler ikke med styrke for at metoden er et inngrep i privatlivet. For enkelte personer vil imidlertid graden av mistanke være langt større enn for andre. Der et stort antall personer kalles inn, er mistanken mot de fleste sannsynligvis lav eller trolig helt fraværende. I andre tilfeller vil screeningen i større grad kunne brukes som et virkemiddel mot en mer begrenset personkrets. Slike situasjoner er mer nærliggende å anse som et inngrep, fordi man kan vurdere det slik at politiet forsøker å få tatt prøver der de ellers ikke ville hatt hjemmel til å utføre tiltaket med tvang. På den annen side er undersøkelsen og prøvetakingen basert på frivillighet fra de som innkalles for å avgi prøvemateriale.

Disse momentene trekker i retning av at kroppsundersøkelse med formål å fremstille en DNA-profil ikke er et inngrep etter EMK art. 8.

Det kan problematiseres hvor frivillig den som får et innkallingsbrev for å avgi prøve opplever situasjonen. Det at man ikke møter eller der man møter, men senere ombestemmer seg, kan føre til at politiet ønsker å finne ut hvorfor man ikke møter eller samtykker. I en slik situasjon kan det tas ytterligere etterforskningsskritt mot denne personen som kan medføre at kravet til skjellig grunn kan anses oppfylt som kan gi adgang til å benytte tvangsmidler.

Et slikt skritt kan være å kalle inn mistenkte eller vitner som ikke møter for å avgi DNA til avhør i medhold av strpl. § 230, 3. ledd. Dersom man kaller inn personer på denne måten har de møteplikt, selv om man ikke har plikt til å forklare seg.

Der DNA-screening benyttes i etterforskning og politiet inkluderer en person man tror kan ha begått det straffbare forholdet, vil det trolig kastes ytterligere mistanke mot denne personen, der vedkommende ikke møter. En lignende situasjon kan også oppstå der screening brukes på et mindre sted hvor få personer kalles inn for å avgi prøve. Der mindretallet ikke møter vil de lett kunne bli mistenkt for å ha noe å skjule.

Situasjonens relative frivillighet ved bruk av DNA-screening trekker i retning av at slik kroppsundersøkelse med formål å fremstille en DNA-profil er et inngrep etter EMK art. 8.

Det er mye som taler for at metoden er et inngrep i rettighetene beskyttet av EMK art. 8.

Selv om en handling kan anses som et inngrep i en rettighet som følger av EMK, må det vurderes om inngrepet kan forsvares, jf. EMK art. 8 (2). Inngrep kan gjøres der det er i samsvar med loven, det oppfyller bestemte formål og anses som å være nødvendig i et demokratisk samfunn.

Videre blir vurderingen om tiltaket er i “samsvar med loven”, jf. EMK art. 8, 2. Det er her klart oppfylt. I lovkravet er det også krav til lovens klarhet og tilgjengelighet.

Tilgjengelighetskravet må anses oppfylt fordi straffeprosessloven er den sentrale lov på straffeprosessens område og er dermed klart tilgjengelig.

Når det gjelder presisjons- eller klarhetskravet angir strpl. § 158, 2. klart at metoden kan brukes ved skriftlig samtykke og at det ikke krever skjellig grunn til mistanke.

Presisjonskravet er dermed oppfylt.

For å kunne konkludere om tiltaket er i samsvar med konvensjonen må det også vurderes om det er å anse som nødvendig i et demokratisk samfunn, jf. EMK art. 8 (2).

Det er knyttet opp mot ulike formål som er legitime å bygge på etter EMK-retten. Her er det aktuelle formålet å “forebygge uorden eller kriminalitet”. Dette er i praksis forstått som en forholdsmessighetskontroll hvor det både skal foreligge et “pressing social need” og at inngrepet er proporsjonalt til et legitimt formål.⁵⁸

Strpl. § 158, 2. ledd retter seg utelukkende mot de tilfeller der personen har samtykket til å avgi DNA. En prøving av forholdsmessigheten vil være annerledes i slike tilfeller enn når tvang brukes for å få tatt en prøve.

Ulempen ved å ta en slik prøve må veies mot fordelene den innebærer. Her gjøres det med samtykke som hjemmel og kan medføre en mer effektiv etterforskning av alvorlige straffbare forhold. Praksisen har enkelte sider som kan innebære at de som blir tatt prøve av opplever det som et inngrep i deres psykiske integritet. Det fremkommer i teorien at legalitetsprinsippet gir lite vern mot inngrep i dette aspektet av integriteten.⁵⁹ Inngrepet er også av beskjedne art.

⁵⁸ Olsson mot Sverige, avsnitt 67.

⁵⁹ Hopsnes (2003) s. 75.

Straffeprosessloven § 158, 2. ledd er i samsvar med lovkravet, støtter opp under et legitimt formål og det er forholdsmessighet mellom mål og middel. Det innebærer at inngrepet er i tråd med konvensjonen.

Kroppundersøkelse med formål å fremstille en DNA-profil etter strpl. § 158, 2. ledd er i samsvar med EMK art. 8.

2.4.2 Registrering av DNA sett opp mot EMK art. 8

Spørsmålet er om registrering og lagring av en persons DNA-profil er et inngrep i privatlivet etter art. 8

Jeg viser til forrige drøftelse av inngrep og inngrepets nedre grense.

I likhet med forrige drøftelse må det her også foretas en helhetsvurdering. Denne omfatter en vurdering av varigheten, intensiteten av inngrepet eller tiltaket og graden av mistanke.⁶⁰

Fra praksis i EMD fremgår det at lagring og oppbevaring av personopplysninger kan anses som et inngrep i retten til privatliv etter art. 8.⁶¹ Samtidig innebærer ikke det at all lagring og oppbevaring av personopplysninger er et inngrep i art. 8. I *Leander mot Sverige* ble klageren registrert i et hemmelig politiregister hvor han ikke fikk adgang til å imøtegå opplysningene om seg selv i registeret. Det medførte at det var et inngrep, men det var ikke en krenkelse av art. 8.⁶²

Spørsmålet blir dermed om DNA-profilene fremstilt fra prøver innhentet ved DNA-screening registreres og lagres.

Ved DNA-screening blir det biologiske materialet analysert og sammenlignet med spor fra åstedet eller offeret. Både DNA-profilen og det biologiske materialet skal ødelegges når «formålet med undersøkelsen er nådd», jf. strpl. § 158, 2. ledd, 2. pkt.

Når DNA-screening er brukt og det er tatt prøver fra mange personer, vil det innebære at analysearbeidet kan ta en del tid. Dermed vil det kunne fremstå som om prøvene vil bli registrert og lagret før de blir analysert. Materialet vil altså i det minste være lagret

⁶⁰ P.G. og J. H. mot Storbritannia, avsnitt 57.

⁶¹ *Leander mot Sverige*, avsnitt 48.

⁶² *Ibid.* avsnitt 67.

midlertidig i et system eller register i dette tidsrommet. DNA-profilene vil uansett være lagret i FHIs maskiner fordi de er konstruert slik for å unngå manipulasjon av profilene.

I enkelte saker der politiet har brukt DNA-screening har omfanget vært stort, som i Førde-saken hvor politiet samlet inn prøver fra over 1200 personer. I slike saker er det sannsynlig at noe av materialet må være lagret i deler av tiden analysearbeidet pågår.

Straffeprosessloven, politiregisterloven og politiregisterforskriften gir ingen konkret veiledning på om prøvene ved screening lagres midlertidig. Sletteplikt for materialet oppstår når DNA-profilen er sammenlignet mot spor på åsted eller offer, jf. strpl. § 158, 2. ledd, 2. pkt.

Under etterforskning kan det dukke opp nye spor i saken som bør sammenlignes med profilene fra DNA-screening. Det vil derfor være uheldig for etterforskningen hvis DNA-profilene slettes umiddelbart etter det er sjekket med de spor som fantes på det tidspunktet, når andre spor kan oppdages senere i etterforskningen.

Det er derfor hensiktsmessig at DNA-profilene og det biologiske materialet oppbevares midlertidig inntil etterforskningen er avsluttet eller til det tidspunkt hvor et positivt treff er registrert. I samtykke-tilfellene er hjemmelen for å analysere prøven samtykket. Dersom samtykket trekkes tilbake eller ikke omfatter dette, bør sletteplikt oppstå.

En parallell kan trekkes til straffeprosessloven § 213, som sier at bevis uten betydning for saken skal tilbakeleveres eller destrueres. Det er antatt at dette også er av betydning for DNA-profiler.⁶³ Etter straffeprosessloven § 213 skal bevis uten betydning for saken tilbakeleveres eller destrueres.

Prøvene innhentet ved DNA-screening må analyseres for å fremstille en DNA-profil som kan sammenlignes med DNA-profiler fra åstedet eller offeret. Dette arbeidet gjøres sannsynligvis etter hvert som prøvene kommer inn. Der det er et stort antall prøver som skal analyseres vil det ta tid. Det trekkes i retning av at prøvematerialet fra de som avgir det i sammenheng med DNA-screening registreres og lagres midlertidig. DNA-profilen vil uansett være lagret i FHIs maskiner.

⁶³ NOU 2005: 19 s. 29-30.

På bakgrunn av dette er det mye som taler for at registrering og lagring av en person DNA-profil er et inngrep etter EMK art. 8 (1).

Spørsmålet er om lovkravet i EMK art. 8 (2) er oppfylt.

Regulering av hvordan prøven behandles, hvilke registre det kan søkes mot er behandlet i flere lover. Det følger av straffeprosessloven, politiregisterlov og forskriften til politiregisterloven. Ved behandling av prøven er rettskildet bildet mer uoversiktlig enn ved lovreguleringen av innhenting av prøven. Det sentrale fremgår likevel av strpl. § 158, 2. ledd, 2. og 3. pkt, nemlig at resultatet og materialet som er avgitt ødelegges når formålet er oppnådd.

Det er noe uklart når man kan anse at «formålet er oppnådd» slik at sletteplikt oppstår etter strpl. § 158, 2. ledd. Etter Sunday Times mot Storbritannia innebærer at lovkravet også betyr at det stilles krav til lovens klarhet og presisjon. Loven er likevel klar nok til at lovkravet kan anses som oppfylt.

Lovkravet etter EMK art. 8 (2) er derfor oppfylt. Videre blir vurderingen om registrering og lagring av DNA-profiler er nødvendig med hensyn til ulike formål etter EMK art. 8 (2). Tiltaket må oppfylle et legitimt formål etter art. 8 (2). Det samme formål som begrunnet tiltaket ved innhenting begrunner også hvorfor det skal registreres og lagres. Formålskravet er derfor oppfylt.

Neste spørsmål som må vurderes er om registrering og lagring kan anses å være nødvendig i et demokratisk samfunn, jf. EMK art. 8 (2). Det innebærer at det må foreligge et «pressing social need» og inngrepet må være egnet for å oppnå formålet inngrepet begrunnes med.⁶⁴

For å avgjøre om tiltaket er forholdsmessig må det vurderes i hvilken grad samtykket omfatter den lagringen og behandlingen som materialet utsettes for.

Orienteringsbrev til de som avgir DNA frivillig i slike screening-saker vil bli vurdert for å se om det gir god nok informasjon om hva de faktisk samtykker til. Skjema som gir informasjon til dem som avgir prøvemateriale ved DNA-screening vurderes også.

⁶⁴ Olsson mot Sverige, avsnitt 67.

Orienteringsskjemaet som gis til dem som avgir DNA til politiet sier noe om hvordan lovgivningen på området er for prøver som havner i ulike kategorier etter hvordan de innhentes, samt noe om hvilke prøver som registreres.

I skjemaet for prøver tatt ved DNA-screening, presiseres det at samtykke når som helst og uten begrunnelse kan trekkes tilbake. I tillegg er det presisert at DNA-profilen fremstilt fra materialet kun vil bli sammenlignet mot DNA i den aktuelle saken. I tillegg til at profilen ikke registreres i politiets registre. Det samme fremgår av brevet hvor man får innkalling til å møte. Begge informasjonskanalene understreker frivilligheten i tiltaket.

Informasjonen som gis om behandlingen av prøvematerialet og tiltakets legitime formål gjør at det anses som forholdsmessig etter EMK art. 8 (2).

Registrering og lagring av en persons DNA-profil i et nasjonalt register er ikke en krenkelse etter EMK art. 8.

2.5 EMK - vernet mot selvinkriminering og uskyldspresumsjonen.

2.5.1 Vernet mot selvinkriminering

Spørsmålet blir om fremgangsmåten ved bruk av strpl. § 158, 2. ledd ved DNA-screening er i strid med vernet mot selvinkriminering.

Vernet mot selvinkriminering innebærer at det i straffesaker er opp til påtalemyndigheten å bevise straffeskyld, slik at den mistenkte ikke blir tvunget til å bidra til egen domfellelse. I strpl. § 90 fremgår det at siktede har rett til å forholde seg taus. Høyesterett fremhever det som “et grunnleggende rettsstatsprinsipp... forholde seg taus, og ikke har noen plikt til å bidra til egen domfellelse”.⁶⁵ Øyen mener at “kjernen i vernet mot selvinkriminering er at mistenkte ikke kan ilegges en rettslig sanksjon fordi han nekter å forklare seg”.⁶⁶

⁶⁵ Rt. 1999 s. 1269, s. 1271.

⁶⁶ Øyen (2010) s. 381.

Vernet mot selvinkriminering følger av EMK art 6. Det fremgår ikke direkte av art. 6 men er blitt innfortolket i den.⁶⁷ Vernet følger også, med visse forbehold av Grunnloven § 93.⁶⁸

Neste spørsmål som må vurderes er om DNA-screening faller inn under virkeområdet for vernet mot selvinkriminering.

Vernet mot selvinkriminering er innfortolket i EMK art. 6 (1) og er en del av retten til en «fair hearing». Kriteriene «the determination of» og «criminal charge against him» i artikkelen tyder på at kravet til «fair hearing» bare gjelder under straffesaker. Dette trekker i retning av at praksisen ved DNA-screening faller utenfor vernets virkeområde.

Videre blir spørsmålet om vernet mot selvinkriminering kan få anvendelse også utenfor straffesaker.

Et eksempel på dette finnes i Funke mot Frankrike hvor klageren var ilagt en bot for å nekte å utlevere dokumenter på etterforskningsstadiet av en straffesak hvor vernet mot selvinkriminering var krenket.⁶⁹ Krenkelse ble konstatert på grunnlag av at tollmyndighetene ila klageren en bot for å få ham til å utlevere visse dokumenter som de trodde, men ikke var sikre på eksisterte.⁷⁰ Tollovgivning har «special features», men de rettferdiggjorde ikke et inngrep i vernet mot selvinkriminering.⁷¹ Straffesaken mot klageren ble senere henlagt, men krenkelse av vernet ble konstatert.⁷²

Vernet kan ha betydning også utenfor føring av straffesaker, det følger av praksis fra EMD.⁷³ I en rekke saker har krenkelse blitt konstatert der mistenkte ble ilagt en rettslig sanksjon for å ikke medvirke til sakens opplysning. Det å true med å ilegge slike sanksjoner vil trolig ikke bli ansett som en krenkelse av vernet, sanksjonene må benyttes mot personen.⁷⁴ Vernet kan også gjelde der informasjon er skaffet ved bruk av press utenfor straffesak hvor man ikke er utsatt for en «charge», etter art. 6 (1).⁷⁵

⁶⁷ Funke mot Frankrike, avsnitt 44-45.

⁶⁸ Øyen (2010) s. 385.

⁶⁹ Funke mot Frankrike, særlig avsnitt 44.

⁷⁰ Tilsvarende i J.B. mot Sveits, avsnitt 66.

⁷¹ Funke mot Frankrike, avsnitt 44.

⁷² Ibid.

⁷³ Shannon mot Storbritannia, avsnitt 33-35, Heaney og McGuinness mot Irland, avsnitt 45-46.

⁷⁴ Øyen, s. 127.

⁷⁵ Shannon mot Storbritannia, avsnitt 33-35

Etter EMK art. 6 (1) gjelder vernet mot selvinkriminering også utenfor irettføring av straffesaker.

Videre blir spørsmålet om faktisk opptreden eller press i anledning bruk av DNA-screening i etterforskning er beskyttet av vernet mot selvinkriminering.

Ved bruk av DNA-screening vil man kalle inn personer til å avgi prøvemateriale. Kriteriet for å bli kalt inn kan være aktivitet mellom mobiltelefoner og basestasjoner eller adresse i det aktuelle området.

Når politiet kaller inn en person der de har enkelte holdepunkter for mistanke til, men kravet til skjellig grunn ikke er oppfylt kan behandlingen av denne personen i en avhørssituasjon være relevant. Det samme gjelder der vedkommende selv møter for å avgi prøvemateriale. I en slik situasjon kan det skje at personen er innstilt på å avgi prøve, men ombestemmer seg før materialet er avgitt eller i etterkant av dette.

Spørsmålet blir om politiet kan utsette en person i en slik situasjon for press for å få innhentet prøvemateriale, eller om vedkommende er beskyttet mot press gjennom vernet mot selvinkriminering.

Løfter og tvang må ikke brukes i et avhør, det følger av strpl. § 92. Bruk av fysisk press og tvang for å få en forklaring innebærer en krenkelse av personens integritet, jf. strpl. § 92. Press som overstiger et visst nivå kan rammes av EMK art. 3, som er et forbud mot bruk av tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Det gjelder særlig der man truer med å bruke vold.⁷⁶ Det følger også av en rekke andre saker fra EMD.⁷⁷

Videre følger det av vernet mot selvinkriminering at retten til å forholde seg taus er et sentralt aspekt ved vernet. Det kan være aktuelt ved videre spørsmål eller oppfølging fra politiets side ved innkalling og innhenting av biologisk materiale.

Dette taler samlet sett for at også faktiske handlinger og press ved innhenting av prøver eller ved avhør er innenfor virkeområdet til vernet mot selvinkriminering.

Vurderingstemaet er om et mildt forklaringspress i en slik situasjon rammes av vernet mot selvinkriminering.

⁷⁶ Gäfgen mot Tyskland, avsnitt 91.

⁷⁷ Aksoy mot Tyrkia, avsnitt 64, Egmez mot Kypros.

Det er i kjernen til vernet at man har en alminnelig rett til å forholde seg taus. Og der man blir kalt inn for å avgi prøve, møter og siden ombestemmer seg vil man trolig få spørsmål fra politiet om hvorfor man ikke samarbeider med dem.

Dette er press på et nivå som må antas å regnes som en mild form for psykisk press. Dette taler for at denne type forklaringspress ikke omfattes av vernet. I tillegg har EMD i Saunders mot Storbritannia uttalt at vernet til selvinkriminering ikke gjelder når man anvender «material which may be obtained from the accused through the use of compulsory powers but which has an existence independent of the will of the suspect such as... bodily tissue for the purpose of DNA testing».⁷⁸

Selv om biologisk materiale innhentes med tvang, kan det ikke anses å være beskyttet av vernet mot selvinkriminering ettersom materialets eksistens er uavhengig av den mistenktes vilje.

Analyser av materiale tatt ved DNA-screening er basert på samtykke etter strpl. § 158, 2. ledd. Bruk av tvang endrer heller ikke det biologiske materialets karakter. Øyen er av den oppfatning at vernet ikke medfører et forbud mot bruk av mildere former for psykisk press «for å få mistenkte til å foreta en potensielt selvinkriminerende faktisk handling».⁷⁹

Praksisen med DNA-screening strider ikke mot vernet mot selvinkriminering.

2.5.2 Uskyldspresumsjonen

Det er et grunnleggende rettsstatlig prinsipp at enhver har rett til å bli ansett uskyldig inntil skyld er bevist etter loven. Et slikt prinsipp kan ikke garantere for at ingen uskyldige blir dømt, men det er kjernen i denne presumsjonen.

En viktig side ved dette prinsippet gjelder bevisbyrden i straffesaker. Dette fremgår av EMK art. 6 nr. 2 men også av Grl. § 96, 2. ledd.

⁷⁸ Saunders mot Storbritannia, avsnitt 69.

⁷⁹ Øyen (2010) s. 222.

Et sentralt element ved denne presumsjonen er at påtalemyndigheten har bevisbyrden for skyld og at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode.⁸⁰ Det fremgår også av praksis fra EMD.⁸¹ Tilsvarende synspunkter er også fremmet i juridisk teori.⁸²

Det finnes unntak der påtalemyndigheten ikke har bevisbyrden for skyld, jf. Viltloven § 34, 3. setning og straffeloven § 269. I teorien er det anført at det er kun der lovbestemmelsen gir anvisning på en annerledes bevisbyrde at man kan pålegge siktede bevisbyrde.⁸³

Spørsmålet blir videre om bruken ved DNA-screening etter strpl. § 158, 2. ledd faller inn under virkeområdet for uskyldspresumsjonen.

Etter ordlyden i EMK art. 6 nr. 2 inntreer uskyldspresumsjonen fra det tidspunktet en straffesiktelse foreligger “...everyone *charged* [min kursivering]”. Hvis en tolker ordlyden strengt vil det innebære at det kun er personer som er siktet i straffesaker som vil være vernet av dette prinsippet.

Likevel kan uskyldspresumsjonen være aktuell også utenfor slike situasjoner. Et eksempel trukket frem i teorien er når en representant for et kontrollorgan eller annen offentlig myndighet i et intervju utpeker noen som skyldig.⁸⁴ På det tidspunktet er det ikke tatt ut siktelse, men det gjøres innledende undersøkelser.

Et annet spørsmål er om “charged” i EMK art. 6 nr. 2 er ensbetydende med at det er tatt ut en formell siktelse etter Straffeprosesslovens system.

En person er å anse som siktet når han er «substantially affected».⁸⁵ Det er hevdet i teorien at det vil kunne være et tidligere tidspunkt enn når det foreligger en formell siktelse.⁸⁶ Det kan være aktuelt der en person er meddelt at han vil bli straffeforfulgt, ved innledende etterforskning og ved arrestasjon.⁸⁷ Andre saker støtter et slikt syn, ved at der tvangsmidler iverksettes, som når en ransakingsordre blir iverksatt er man å anse som «charged».⁸⁸

⁸⁰ Aall (2011) s. 420, med videre henvisninger.

⁸¹ Barbera, Messegue og Jabardo mot Spania, avsnitt 77.

⁸² Strandbakken (2003) s. 27.

⁸³ Strandbakken (2003) s. 538.

⁸⁴ Aall (2011) s. 416.

⁸⁵ Deweer mot Belgia, avsnitt 46.

⁸⁶ Pedersen (2006) s. 261 med videre henvisninger.

⁸⁷ Deweer mot Belgia, avsnitt 42.

⁸⁸ Eckle mot Tyskland, avsnitt 75 og Barry mot Irland avsnitt 34.

Dette har likhetstrekk med det norske systemet etter straffeprosessloven hvor man anses som siktet fra det tidspunkt det er besluttet bruk av tvangsmidler mot den mistenkte, jf. strpl. § 82, 1. ledd.

Videre blir spørsmålet om bruken av DNA-screening er å anse som «preliminary investigations».⁸⁹

Situasjonen som er nærmest DNA-screening er der en ransakingskjennelse iverksettes. Dette er likevel en situasjon som vanligvis krever skjellig grunn til mistanke mot den som utsettes for ransakingen.

Bruken av DNA-screening for å innhente prøvemateriale etter strpl. § 158, 2. ledd forutsetter samtykke. På det tidspunktet DNA-screening anvendes i etterforskningen av en straffesak kan innledende etterforskning anses å være påbegynt. Det fremstår slik at den må være rettet mot en eller flere personer og gjelder ikke enhver innledet etterforskning.⁹⁰

Likevel, ut fra sammenhengen i praksis fra EMD fremstår det slik at denne må være rettet mot en person og ikke at den gjelder for enhver innledet etterforskning.

Bruken av strpl. § 158, 2. ledd ved DNA-screening kommer inn under virkeområdet for uskyldspresumsjonen. Spørsmålet blir videre om praksisen ved screening strider mot uskyldspresumsjonen.

Det sentrale aspektet i dette prinsippet er at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden og som skal føre bevis for den enkeltes skyld eller uskyld i en straffesak.

DNA-screening som metode inneholder et element av tvang og innebærer at politiet kan gå bredt ut med hensyn til hvor mange som blir kalt inn for å avgi prøvemateriale og dermed må møte for å sjekke seg selv ut av saken.

I tilfeller hvor DNA-screening benyttes i et etterforskning og det er et flertall av de innkalte som ikke møter er det trolig ikke praktisk å følge opp alle som ikke møter. Der det er små grupper som kalles inn for å avgi DNA kan det oppleves som belastende å være en av få som ikke møter fordi man kan få kastet en mistanke over seg.

⁸⁹ Deweer mot Belgia, avsnitt 42.

⁹⁰ Ibid. avsnitt 44.

Politiet kan følge opp de få som ikke møter, eventuelt gjøre etterforskningskritt som vil styrke eller avkrefte en mistanke. Slik metoden brukes kan dette innebære å snu om på bevisbyrden. I andre situasjoner må politiet selv finne frem til faktum i saken og føre bevis for de konkrete forhold i saken. Ved bruk av DNA-screening medfører det at de som av ulike årsaker befinner seg på en liste over individer som ble kalt inn for å avgi prøvemateriale må selv bidra for å bli sjekket ut av politiets etterforskning.

Samlet sett er det svakheter med metoden, som at den inneholder elementer av tvang, skaper uberettiget mistanke for de som ikke møter og kan oppleves belastende for de som kalles inn.

Dette er forhold som kan anses som problematisk sett opp mot uskyldspresumsjonen, som er en sentral rettighet, beskyttet av både EMK og av Grunnloven.

I tillegg er det vanlig at politiet forsøker å innhente forklaringer fra vitner i straffesaker for å klargjøre de faktiske forhold. De som ikke møter til DNA-screening kan uansett ikke hentes mot sin vilje for at politiet skal få innhentet prøvemateriale. Derfor er ikke praksisen i strid med uskyldspresumsjonen.

DNA-screening etter Straffeprosessloven § 158, 2. ledd strider ikke mot uskyldspresumsjonen etter EMK art. 6 (2).

3 Komparativ del

I dette kapittelet skal jeg sammenligne bestemmelsen i strpl. § 158, 2. ledd med tilsvarende bestemmelser i dansk, svensk og engelsk rett. Regler om registrering vil kun i korte trekk bli berørt, men jeg vil fokusere på forskjeller i adgangen til slike undersøkelser basert på samtykke og hvilke krav som stilles til samtykket.

Det er hensiktsmessig å foreta den komparative delen for å foreta de lege ferenda-vurderingen i punkt fire.

3.1 Dansk rett

Ved lov nr. 434 av 31. mai 2000 ble det opprettet et sentralt DNA-register i Danmark.⁹¹ Adgangen til å registrere personer i DNA-registeret var begrenset til enkelte alvorlige lovbrudd. Denne adgangen ble senere betydelig utvidet.⁹² Etter lovendringen er kriteriet for registrering at overtredelsen kan medføre fengselsstraff i 1 år og 6 måneder eller mer.

Innhenting av biologisk materiale følger av retsplejeloven (heretter rpl.) §§ 792 a, stk. 2 og 792b, stk. 1. Ut fra sammenhengen mellom rpl. §§ 792a, stk. 1 og 792 d fremgår det at hjemlene bare gjelder for siktede. For ikke-siktede gir rpl. § 792 d stk. 1 en adgang til kroppsundersøkelse ved samtykke.

I en betenkning fra det danske strafferettspleiutvalget kom utvalget frem til at bruk av samtykke som hjemmel er problematisk i enkelte situasjoner.⁹³ Det gjelder særlig der samtykke erstatter materielle vilkår for inngrep overfor siktede, slik som et mistankekrav. Den siktede står ikke overfor et reelt valg. Det kan oppfattes slik at undersøkelsen vil gjennomføres senere med tvang der politiet ikke får samtykke.⁹⁴

⁹¹ <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=836>

⁹² <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=2078>

⁹³ Betenkning nr. 1104 av 1987 om legemsindgreb under efterforskning.

⁹⁴ Ibid. s. 58.

Sammenlignet med norsk rett fremstår det slik at det etter dansk rett er to alternative hjemmelsgrunnlag for innhenting av biologisk materiale ved kroppslig undersøkelse. Enten der en mistanke over et nivå må foreligge eller gjennom samtykke.

Når det gjelder fremtidig lagring og destruksjon av lagret materiale fremgår det av rettsplejeloven § 792f, stk 2 og 3 at politiet “må ikke oppbevare andet materiale” fremskaffet ved legemsundersøkelser om personer som ikke har vært siktet. Utvalget gikk inn for at fingeravtrykk og annet materiale ikke kan beholdes der man har tatt fingeravtrykk av mange personer som ikke var siktet i ledd av en undersøkelse som minner om DNA-screening.⁹⁵

Sammenlignet med strpl. § 158, 2. ledd fremgår det av bestemmelsen at analyseresultatet og materialet må tilintetgjøres når formålet med undersøkelsen er oppnådd. Norsk og dansk regulering av innhenting av biologisk materiale er nesten likt regulert, både når det gjelder innhenting og om hvordan materialet registreres og lagres.

3.2 Svensk rett

Regler som gjelder innhenting av biologisk materiale med DNA-analyse som formål følger av Rättegångsbalkens (heretter RB) 28. kapittel. Utgangspunktet er at man kan ta prøver av “den som skäligen kan misstänkas” for lovbrudd som kan føre til fengsel, jf. 12 a §. Det kan også tas prøver av andre enn dem man har skjellig grunn til å mistenke, jf. RB 12 b §.

Det følger av RB 12 b §, stk. 1, punkt en at formålet må være å få utført en DNA-analyse av prøven fra en person. Hvis prøvetakningen letter identifisering under etterforskning og lovbruddet som etterforskes kan medføre fengsel er punkt én oppfylt.

Etter punkt to må det være grunn til å tro at det å ta DNA-prøven vil være av «synnerlig anledning» for etterforskningen av den straffbare handlingen. I praksis tolkes «synnerlig anledning» som at det skal foreligge omstendigheter som viser at man med undersøkelsen kan forvente seg å oppnå det ønskede resultatet med handlingen.⁹⁶

En begrensning i adgangen fremgår med hensyn til at det ikke ansett som «tillåtet att slentrianmessigt besluta om kroppsbesiktning av en stor mängd personer».⁹⁷

⁹⁵ Ibid. s. 85.

⁹⁶ Prop 2005/06:29 s. 39.

⁹⁷ Ibid s. 39.

Rättegångsbalken kap. 28 3a § gir uttrykk for et proporsjonalitetsprinsipp som er relevant ved anvendelsen av RB 12 b §.⁹⁸

Det innebærer at det ved hvert enkelt tilfelle må vurderes om grunnen for tiltaket oppveier de negative sidene ved inngrepet. Momenter ved vurderingen er hvor alvorlig lovbruddet er samt om det av ulike årsaker kan oppleves som spesielt integritetskrenkende.

Etter svensk rett kan man derfor innhente biologisk materiale etter tre ulike grunnlag; samtykke, skjellig grunn til mistanke, jf. 12 a § og der kravene i 12 b § er oppfylt. Etter norsk rett er det bare de to førstnevnte grunnlagene som kan hjemle innhenting av biologisk materiale.

RB § 12 b § er begrenset til innhenting av spyttprøver, det kan ikke benyttes som hjemmel for å innhente andre typer materiale med mer inngripende metoder, med mindre samtykke foreligger.⁹⁹ Samtykke til kroppslig undersøkelse er ikke direkte regulert i RB, men praksis tillater dette dersom samtykke er reelt og ikke avgitt under press.¹⁰⁰

Når det gjelder bruken av analyseresultatet følger det av den samme bestemmelsens, 2. stykk. Det fremgår klart at resultatet ikke kan sammenlignes med DNA-profiler som er i DNA-registeret etter polisdatalagen og kan ikke brukes til andre formål enn dem som begrunnet at prøven ble tatt.¹⁰¹ Resultatene kan bare sammenlignes med resultatet av DNA-bevis fra spor som er aktuelle i den konkrete saken.¹⁰²

Etter rättegångsbalken 12 b § kan man DNA-teste ved bruk av tvang der det vil hjelpe identifisering av gjerningsmannen under etterforskningen av et lovbrudd og der kriteriet om “synnerlig anledning” er oppfylt.

Metoden kan lette politiets etterforskning i enkelte tilfeller, noe som trekkes frem for å begrunne innføringen av 12 b §.¹⁰³ Det gjelder særlig der enkelte momenter peker i retning av en person eller en gruppe personer har utført et lovbrudd, men hvor det ikke er skjellig grunn til mistanke og hvor samtykke ikke foreligger. Med denne hjemmelen kan det i større grad

⁹⁸ Ibid. s. 39.

⁹⁹ Ibid s. 39.

¹⁰⁰ Ibid s. 24-25.

¹⁰¹ <https://lagen.nu/2010:361>

¹⁰² Prop 2005/06/29 s. 39.

¹⁰³ Ibid. s. 23.

innhentes biologisk materiale med tvang, der man etter norsk rett ikke kunne ha gjort det samme.

For å begrunne at tvang benyttes overfor andre enn de som med skjellig grunn til mistanke pekes det på at det er en rekke andre situasjoner som hjemler tvang i en slik situasjon. Det gjelder blant annet ved innhenting av fingeravtrykk etter RB kap. 28 14 §, avhenting til avhør etter RB kap. 23 7 §. I samme retning legges det også vekt på inngrepets beskjedne art.¹⁰⁴

3.3 England og Wales

Adgangen til å innhente slike prøver reguleres i England og Wales i Police and Criminal Evidence Act fra 1984 (PACE).¹⁰⁵ Det skiller mellom “intimate” og å innhente “non-intimate” samples etter henholdsvis PACE Section 62 og 63. “Intimate samples” er blodprøver, mens “non-intimate samples” er å regne som analyser av hår, spyttprøver og hudavskrapning.¹⁰⁶ Metoden som anvendes etter strpl. § 158, 2. ledd er å regne som non-intimate samples i PACE Section 63. Adgangen for å innhente fingeravtrykk følger av PACE Section 61.

Kriteriet for å innhente slike prøver etter section 63 av PACE, der samtykke ikke foreligger, er at man er i politiets varetekt i sammenheng med at man er blitt arrestert for “a recordable offence”, jf. PACE Section 63 2A, 2B og 2C. En person kan registreres på bakgrunn av forhold som kan medføre fengselsstraff, samt enkelte andre forhold.¹⁰⁷

Det gjelder også der personen ikke tidligere har tatt en slik prøve under etterforskningen av dette forholdet. Tilsvarende kan man ta en slik prøve av en person etter PACE Section 63 3A når man har blitt “charged with a recordable offence”. Det samme gjelder der man er blitt informert om at man vil bli “reported” for denne forbrytelsen. Man kan også innhente biologisk materiale av en person som blir dømt for forholdet, jf. PACE section 63 3B.

Her gir samtykke et klart grunnlag for å innhente slike prøver, jf. PACE Section 63 (1). Men også der samtykke ikke foreligger kan man ta slike prøver når man har blitt arrestert, er i

¹⁰⁴ Ibid s. 24.

¹⁰⁵ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/60/contents>

¹⁰⁶ NOU 2005: 19 s. 45 med videre henvisninger.

¹⁰⁷ Ibid s. 45.

varetekt, eller når man er blitt siktet eller informert om at man er bli anmeldt for en slik forbrytelse.

Etter PACE section 63A fremstår det slik at kravet for å innhente prøvemateriale er at man blir informert om at vil bli anmeldt for et forhold av en viss alvorlighetsgrad. Det fremstår derfor slik at terskelen for å innhente slikt materiale er lav.

Sammenlignet med norsk straffeprosesslov har man to grunnlag til innhenting av prøvemateriale; enten skjellig grunn til mistanke eller samtykke. Etter Engelsk og Walisisk rett fremstår det slik at politiet kan ta prøver når man er varetektsfengslet, siktet eller informert om at man vil bli anmeldt for forholdet.

Adgangen til å ta slike prøver som man gjør ved DNA-screening fremstår derfor som noe mer vidtgående i Storbritannia enn i Norge.

Når det gjelder registrering av DNA i et register ble rettstilstanden endret etter EMDs dom i S. og Marper mot Storbritannia. Etter dommen trådte Protection of Freedoms Act av 2012¹⁰⁸ i kraft. Denne endrer PACE 1984.

Før kunne politiet beholde prøver fra personer som ble siktet, men frifunnet. Nå følger det av PACE etter endringene ved Protection of Freedoms Act kan DNA-profilen oppbevares mellom ingen tid og tre pluss to år på visse vilkår. Der vedkommende har tidligere domfellelser, blir siktet i ny sak, men ikke blir dømt kan profilen beholdes på ubestemt tid.¹⁰⁹

I tillegg fremgår det av PACE section 64ZB (3) at prøver gitt i sammenheng med etterforskning, slik som ved DNA-screening, basert på samtykke må ødelegges når formålet med undersøkelsen er nådd.

Videre kan man samtykke til at DNAet registreres og beholdes av politiet, som regulert i PACE section 64ZL. Etter bestemmelsen (3) kan samtykket trekkes tilbake når som helst.

¹⁰⁸ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/9>

¹⁰⁹ <https://www.gov.uk/government/publications/protection-of-freedoms-act-2012-dna-and-fingerprint-provisions/protection-of-freedoms-act-2012-how-dna-and-fingerprint-evidence-is-protected-in-law>

4 Bør straffeprosessloven § 158, 2. ledd endres – de lege ferenda

Etter å ha sett nærmere på hvordan strpl. § 158, 2. ledd hjemler DNA-screening blir spørsmålet om Norge burde endre lovreguleringen av denne metoden.

Den vurderingen vil gjøres med hensyn til ulike endringer som kan være aktuelle ved en revisjon av strpl. § 158. Det gjelder blant annet om man burde ha anledning til å ta prøver der skjellig grunn og samtykke ikke foreligger, om metoden burde vært begrenset i kvantitet og regler som gjelder registrering og søk.

4.1 Bør det være adgang for å undersøkes med hjemmel i samtykke?

Det å bygge på samtykke ved undersøkelser etter strpl. § 158, 2. ledd kan være problematisk. Det gjelder særlig fordi det ofte kan stilles spørsmål ved hvor reelt samtykket er. Om det er adgang til å bygge på samtykke har vært diskutert både i teori og i forarbeidene. Der har det vært en utvikling i synspunktene over tid.

Det har vært drøftet om samtykke kunne erstatte kravet om skjellig grunn til mistanke etter dagjeldende straffeprosesslov § 157. Det at inngrepet var av beskjedent omfang og at formålet som regel var utelukkelse fra etterforskningen, noe som skilte det fra øvrige tvangsmidler, gjorde at samtykke kunne anvendes som hjemmel.¹¹⁰

Det var i større grad snakk om å analysere blodprøver tidligere. Men ved innhenting av biologisk materiale er metoden ved innhenting mindre inngripende enn ved en blodprøve. Dette taler for at det bør være adgang til å ta slike prøver.

Videre fremhever utvalget at det i forbindelse med en forespørsel om å medvirke til DNA-analyse «vil foreligge et klart tvangsmoment» og at «den som nekter å avgi... lett kunne oppleve det slik at han da automatisk pådrar seg mistanke.»¹¹¹ Utvalget konkluderer likevel

¹¹⁰ NOU 1993: 31 s. 24.

¹¹¹ Ibid. s. 23.

med at dette tvangsmomentet ikke kan føre til at samtykket blir uten rettsvirkninger. En adgang for å basere seg på samtykket bør derfor lovfestes for å unngå uklarhet.¹¹² En slik løsning ble lovfestet av den grunn.¹¹³

Sentrale motstående interesser er her på den ene siden ønsket om å oppklare straffesaker, eller å forebygge kriminalitet og på den andre siden hensynet til mistenktes personvern. De motstående interessene kan være relevant også for andre som kommer i politiets søkelys under etterforskningen av en straffesak.

Et alternativ til dagens løsning hadde vært at kroppsundersøkelse med sikte på å fremstille en DNA-profil hadde vært tillatt der initiativet var kommet fra «vedkommende... fordi han ønsker straks å bli renvasket for mulig mistanke».¹¹⁴ Den sentrale forskjellen fra dagens praksis hadde vært at de som ønsket å sjekke seg ut av saken ville tatt initiativet. Etter dagens løsning er DNA-screening initiert av politiet selv.

På den annen side ville dette drastisk redusert det antallet prøver man hadde fått inn i enkelte saker hvor man i dag benytter seg av DNA-screening som ledd i etterforskningen. Det er også slik at metoden har vist seg egnet til å oppklare grove forbrytelser ved at gjerningsmannen også møter frivillig og avgir prøve. Jeg er av den oppfatning at tvangselementet ikke er problematisk nok til at metoden ikke burde brukes der man har samtykke.

Uansett er det diskutabelt hvilken nytte en slik løsning ville hatt. Enkelte ville uavhengig av en slik hjemmel følt seg presset til å avgi prøve, nettopp fordi de ellers kunne ha følt seg mistenkt.

Metoden der man baserer seg på samtykke for kroppslig undersøkelse kan derfor aksepteres dersom det sikres at samtykket er reelt, omfanget av samtykket er klart og det er mulig å trekke det tilbake.

4.2 Bør adgangen til å ta DNA-prøver utvides etter modell av svensk rett?

¹¹² Ibid. s. 23

¹¹³ Ot.prp. nr. 55 (1994-1995) s. 8-9.

¹¹⁴ NOU 1997: 15 punkt 4.1.6 – med videre henvisninger.

Det sentrale her blir en vurdering av om man bør endre straffeprosessloven § 158, for å dekke situasjoner hvor flere personer er i politiets søkelys uten at man har skjellig grunn til mistanke og der man ikke får samtykke til undersøkelse. Da har man etter dagens situasjon ikke adgang til å ta en prøve av disse med sikte på å fremstille en DNA-profil.

Et alternativ kunne vært å tillate undersøkelse med tvang etter modell eller inspirasjon fra den svenske Rättegångsbalken kap. 28 12 b §.

En lignende bestemmelse ville på visse vilkår gitt en løsning på slike situasjoner som nevnt ovenfor. Det følger av forarbeidene at en slik bestemmelse etter modell fra den svenske RB kap. 28 12 b § er blitt vurdert tidligere, men ikke innført.¹¹⁵

En bestemmelse som den i RB kap. 28 12 b § ville trolig effektivisert etterforskningen og bidratt til å oppklare forbrytelser. Likevel er det slik at i situasjonene med en liten gruppe som er mistenkte, men under det nødvendige mistankekrav for tvang, kan man gjøre videre etterforskningskritt mot dem for å bekrefte eller avkrefte mistanke. Dette kan igjen føre til at politiet får den nødvendige mistanke og kan benytte seg av tvang for å få tatt en slik prøve.

Det er få unntak fra prinsippet om at bruk av tvang krever at man har skjellig grunn til mistanke mot personen det gjelder. Ett slikt unntak finnes i straffeprosessloven § 160. For å sikre seg fingeravtrykk er det nok at den aktuelle personen mistenkes for en handling som kan medføre frihetsstraff. I en slik situasjon kan man benytte seg av tvang for å få tatt fingeravtrykket, men det krever beslutning fra retten, jf. påtaleinstruksen § 11-4.

Et spørsmål er om adgangen til å innhente biologisk materiale og fingeravtrykk burde vært regulert likt av hensyn til konsekvens og sammenheng.

Selv om departementet slutter seg til de vurderingene som er gjort av utvalget i NOU 1993: 31 legges det til grunn en mer pragmatisk holdning når det gjelder behovet for en slik bestemmelse som man har i svensk rett.¹¹⁶ Det fremheves at omfanget ikke er stort nok for å begrunne behovet for en slik regel. I tillegg legges det til grunn at dersom behovet for en slik bestemmelse oppstår vil det bli vurdert på nytt.

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 19 (2006-2007) s. 15-16.

¹¹⁶ Ot.prp. nr. 19 (2006-2007) s. 15-16.

Det fremstår likevel slik at det å innføre et slikt grunnlag for å ta DNA ville gjort tvangselementet i straffeprosessloven § 158, 2. ledd mindre fremtredende. Da kunne denne blitt brukt ved større saker, hvor ikke det er konkret mistanke og et eventuelt nytt ledd eller bestemmelse kunne blitt brukt mot personer man har en viss mistanke mot.

Departementet trekker også frem en problematisk side ved bruk av DNA-screening når det brukes på en liten gruppe personer. Der fremgår det at samtykke er et egnet hjemmelsgrunnlag ved screening av store grupper men det er tvilsomt om det kan benyttes der det gjelder noen «få personer det er rettet konkret mistanke mot», uten at det utdypes nærmere.¹¹⁷

Departementet konkluderer likevel med at samtykke også bør være tilstrekkelig i en slik situasjon og at det vil virke «unødig stivbeint å frakjenne samtykket betydning» der den det gjelder samtykker.¹¹⁸ Det er en pragmatisk holdning til spørsmålet som fremstår velbegrunnet der man sikrer seg et reelt samtykke.

Det innebærer at selv om en slik regel som i svensk rett ble lovfestet, er det enkelte materielle vilkår som må oppfylles for å bruke hjemmelen. Adgangen til å beslutte en slik undersøkelse må også være forholdsmessig dersom en ny regel gjøres etter svensk modell. Det innebærer at man ikke kan innhente materiale fra en større gruppe personer uten en tilstrekkelig forhåndsvurdering. Der det er aktuelt å kalle inn en stor mengde personer hvor mistanken ikke er konkretisert nok bør det i stedet gjøres med basis i samtykke.

Det er likevel problematisk å innføre en slik bestemmelse fordi det vil bidra til å uthule et sentralt prinsipp i norsk rett, nemlig at bruk av tvang mot en person krever skjellig grunn til mistanke. I tillegg er det noe uklart hvordan «synnerlig anledning» plasserer seg i forhold til skjellig grunn til mistanke. Videre fremstår det noe pragmatisk begrunnet i svensk rett. Som vist til tidligere er begrepet tolket slik at det må foreligge omstendigheter som gjør at man kan forvente å oppnå det ønskede resultatet med handlingen.

Der man har en liten gruppe personer som alle kan mistenkes for å ha begått en forbrytelse, men hvor mistanken ikke dekkes av skjellig grunn, er det naturlig å tenke at en undersøkelse hvor det innhentes prøvemateriale vil kunne gi et ønsket resultat for påtalemyndigheten.

¹¹⁷ Ot.prp. nr. 55 (1994-1995) s. 8-9.

¹¹⁸ Ibid. s. 8-9.

Dette er en av flere problematiske sider ved bestemmelsen. En slik adgang for politiet å innhente prøvemateriale vil sannsynligvis bidra til å oppklare forbrytelser som er et legitimt formål etter EMK-retten.

Hensynet til de mistenkte og andre aktuelle personers personvern tilsier derimot at en slik adgang ikke bør inngå i politiets fullmakter. Det innebærer også at man kan bruke tvang mot personer som ikke med rimelig grunn kan mistenkes for å ha gjort handlingen.

En slik bestemmelse bør etter mitt syn derfor ikke innføres i norsk rett.

4.3 Bør bestemmelsen ha en begrensning med hensyn til kvantitet?

Spørsmålet er om straffeprosessloven § 158, 2. ledd bør endres for å avgrense bruken kvantitativt.

Etter svensk rett følger det at påtalemyndigheten som beslutter slik DNA-screening må gjøre en vurdering av hvor mange som kalles inn til avhør og at man derfor ikke kan kalle inn et meget stort antall.

Likevel er det nok slik at ressursene setter en begrensning på hvor mange man kan kalle inn. Selv om man kanskje i teorien, etter norsk rett kunne ha kalt inn 10.000 mennesker for å avgi DNA, blir det et spørsmål om ressursbruk. Ordningen må administreres, prøver må tas og deretter analyseres før det sammenlignes med prøver fra offeret eller fra åstedet. Derfor blir dette en naturlig begrensning på antallet som kalles inn for å avgi prøve i anledningen DNA-screening.

I tillegg fremstår det noe formalistisk å begrense antallet prøver oppad eller nedad helt konkret. Metoden begrenses etter svensk rett av et proporsjonalitetsprinsipp. RB kap. 28 3a gir uttrykk for dette prinsippet som også har betydning også for RB 12a og b §.

Det fremheves at momenter av betydning for om RB 12 b § kan benyttes er hvor alvorlig lovbruddet er og i tillegg om det kan oppleves som spesielt integritetskrenkende for den det tas prøve av.¹¹⁹ En proporsjonalitetsvurdering påvirker hvem og hvor mange som kan kalles

¹¹⁹ Prop 2005/06:29 s. 39.

inn etter denne bestemmelsen. Det er derfor ikke hensiktsmessig å begrense adgangen til DNA-screening med hensyn til hvor mange eller hvor få som kan tas prøve av.

4.3 Burde det vært klarere hva prøver tatt ved DNA-screening kan sjekkes opp eller sammenlignes mot?

Spørsmålet er her om straffeprosessloven § 158, 2. ledd kunne vært klarere med hensyn til hva prøver innhentet ved DNA-screening kan sjekkes opp, eller hvilke registre prøven kan søkes opp og sammenlignes med.

Det følger av strpl. § 158, 2. ledd at det biologiske materialet og profilen skal ødelegges når formålet med undersøkelsen er oppnådd. Bestemmelsen regulerer ikke eksplisitt om og på hvilken måte prøven kan søkes mot politiets registre og når sletteplikten oppstår.

Det er klart at det er enkelte uklarheter i bestemmelsen, særlig strpl. § 158, 2. ledd, 2. punktum. Både det biologiske materialet og profilen skal ødelegges når formålet med undersøkelsen er oppnådd, noe som ikke er videre utdypet der. Bestemmelsen regulerer heller ikke eksplisitt om og på hvilken måte prøven kan søkes mot politiets registre og er heller ikke særlig klar på nøyaktig når sletteplikten oppstår.

Etter rättegångsbalken kap. 28 12 b §, stk. 2 gjøres det klart at analyseresultatet av prøver innhentet etter RB 12 b § stk. 1, ikke kan sammenlignes med DNA-profilene som finnes i register over slike profiler som føres etter polisdatatalagen.¹²⁰ Prøven kan heller ikke anvendes for annet formål enn det som begrunnet prøvetakingen.

Det er likevel ikke klart om stk. 2 også regulerer screening-tilfellene fordi den gir en mulighet til å ta prøver der skjellig grunn ikke foreligger og andre kriterier må være oppfylt for å anvende denne bestemmelsen. Gode grunner trekker i retning av at kriteriene i stk. 2 også gjelder for de tilfellene der personer har samtykket til å avgi biologisk materiale. Hvis ikke ville personene som nekter å avgi, men som kan mistenkes, komme i en bedre posisjon enn de som frivillig avgir ved prøve.

¹²⁰ <https://lagen.nu/2010:361>

Bestemmelsen i RB § 12 b regulerer bruken av og detaljer rundt registre og søk på mer klar måte enn strpl. § 158, 2. ledd. En tilsvarende formulering i bestemmelsen ville i større grad avklare spørsmål om prosessen fra de som ønsker å hjelpe politiet i deres etterforskning. Slik situasjonen er i dag må straffeprosessloven, politiregisterlov og tilhørende forskrift vurderes for å få klarhet i hva som skjer med prøven og hva den kan søkes opp eller sammenlignes mot.

Derimot fremgår det av politiets orienteringsskjema som fremlegges for de som avgir prøvemateriale at prøven kun skal sammenlignes mot spor i den aktuelle saken, og ikke vil inngå i politiets politiregistre. Det samme vil sannsynligvis følge av brevene som sendes personer som innkalles til å avgi prøve i anledning DNA-screening. Det er ingen standardmal for slike brev, men de vil trolig inneholde tilsvarende opplysninger som i et slikt orienteringsskjema som blir gitt ved prøvetakning.

Dette vil gi informasjon til aktuelle personer både ved brev og før prøven avlegges. Likevel ville det være en fordel om den enkelte kunne lese rett ut av bestemmelsen i strpl. § 158, 2. ledd hvordan søk og registrering praktiseres i slike saker hvor man samtykker til dette. En slik endring av bestemmelsen kunne også ført til at de personene som leser om slike saker i media allerede på det tidspunktet kan få utfyllende informasjon om DNA-screening.

Alternativt kunne man klargjort hva som ligger i «når formålet med undersøkelsen er oppnådd» i straffeprosessloven § 158, 2. ledd, 2. pkt.

Samlet sett tilsier dette at straffeprosessloven § 158, 2. ledd bør endres noe i retning av den svenske bestemmelsen i RB kap. 28 12 b §, stk. 2, som gir klart uttrykk for søkbarhet og registrering av prøver.

Bestemmelsen bør derfor gjøres klarere på enkelte punkter som skissert ovenfor.

Kilderegister

Litteratur

Aall, Jørgen – Rettsstat og menneskerettigheter, 3. utgave, Fagbokforlaget, 2011.

Aarli, Ragna – DNA-bevis, 1. utgave, Cappelen Damm 2011.

Andenæs, Johs, Tor-Geir Myhrer – Norsk straffeprosess, 4. utgave, Universitetsforlaget 2009.

Andenæs, Johs. – Norsk straffeprosess, bind II, 3. utgave, Universitetsforlaget, 2000.

Strandbakken, Asbjørn – Uskyldspresumsjonen «In dubio pro reo», Fagbokforlaget, 2003.

Øyen, Ørnulf – Vernet mot selvinkriminering, Fagbokforlaget, 2010.

Artikler

Hopsnes, Roald, Provokasjon som politimetode, Jussens Venner 2003 nummer 2, s. 62-130.

Pedersen, Jorun I., Uskyldspresumsjonen og uttalelser om straffeskyld før skyldspørsmålet er avgjort, tidsskrift for strafferett 2006 nummer 4, s. 258-293.

Raanes, Jan-Inge, Bruken av DNA-profiler i strafferettspleien, Tidsskrift for strafferett, TFS 2005-4.

Rui, Jon Petter – Straffeprosessen i perspektiv (2014), Jussens Venner vol. 49 s. 382-444.

Rui, Jon Petter – Fra menneskerettighetsdomstolen (2009), tidsskrift for strafferett, TFS-2009-1.

Annet

Yttri Dahl, Johanne og Lomell, Heidi Mork, Fra spor til dom – evaluering av DNA-reformen, PHS Forskning 2013:2.

Lover

Norske lover

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – Grl.).

Lov 29. mai nr. 38 Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven).

Lov 22. mai 1982 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven – strpl.).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven – mnskrl.).

Lov 14. april 2000 Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).

Lov 20. mai 2005 Lov om straff (straffeloven – strl.).

Lov 17. juni 2005 nr. 90 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven – tvl.).

Lov 28. mai 2010 nr. 16 Lov om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterloven).

Forskrift

Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen).

Forskrift 20. september 2013 nr. 1097 om behandling av opplysninger i politiet og påtalemyndigheten (politiregisterforskriften).

Annen lovgivning

Danmark:

LBKG 2015-11-16 nr. 1255 Retsplejeloven - Lov om rettens pleje (rpl.).

Lov nr. 434 av 31/05/2000 - Lov om oprettelse af et centralt dna-profilregister.

Lov nr. 369 av 2005 – Lov om ændring af lov om oprettelse af et centralt dna-profilregister og retsplejeloven.

Sverige:

Rättegångsbalk – 1942:740 (rättegångsbalken – RB) – svensk lov.

Polisdatalag – 2010:361 (polisdatalagen) – svensk lov.

Storbritannia:

Police and Criminal Act av 1984 (PACE) – Storbritannia

Protection of Freedoms Act av 2012 - Storbritannia

Forarbeider

Ot. prp.

Ot. Prp. Nr. 55 (1994-1995) Om lov om endringer i straffeprosessloven (etablering av et DNA-register mv).

Ot. Prp. Nr. 19 (2006-2007) Om lov om endringer i straffeprosessloven (utvidelse av DNA-registeret).

Ot. Prp. Nr. 89 (2008-2009) Om lov om endringer i tvisteloven m.m. og om samtykke til ratifikasjon av Luganokonvensjonen 2007 om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker.

NOU

NOU 1993:31 DNA-analyser i straffesaker.

NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet - Delutredning II.

NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern.

NOU 2005:19 Lov om DNA-register til bruk i strafferettspleien.

Andre forarbeider

NUT 1969:3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven)

Andre utenlandske rettskilder:

Prop. 2005/06:29 Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m – svensk rett.

Betænkning nr. 1104 1987 Betænkning om legemsindgreb under efterforskning – dansk rett.

Avgjørelser fra Høyesterett

Rt. 1977 s. 1207

Rt. 1984 s. 1076

Rt. 1999 s. 1302

Rt. 2007 s. 1435

Andre avgjørelser

PVN-2002/08 (Personvernemnda)

Avgjørelser fra EMD:

Sak 6538/74, The Sunday Times mot Storbritannia, avsagt 26. april 1979

Sak 6903/75, Deweer mot Belgia, avsagt 27. februar 1980

Sak 8130/78, Eckle mot Tyskland, avsagt 15. juli 1982

Sak 7525/76, Dudgeon mot Storbritannia, avsagt 24. februar 1983

Sak 9248/81, Leander mot Sverige, avsagt 26. mars 1987

Sak 10465, Olsson mot Sverige, avsagt 24. mars 1988

Sak 10590/83, Barberà, Messegué and Jabardo mot Spania, avsagt 6. desember 1988

Sak 13710/88, Niemietz mot Tyskland, avsagt 16. desember 1992

Sak 10828/84, Funke mot Frankrike, avsagt 25. februar 1993

Sak 19187/91, Saunders mot Storbritannia, avsagt 17. desember 1996

Sak 21987/93, Aksoy mot Tyrkia, avsagt 18. desember 1996

Sak 36887/97, Heaney og McGuinness mot Irland, avsagt 21. desember 2000

Sak 30873/96, Egmez mot Kypros, avsagt 21. desember 2000

Sak 31827/96, J.B. mot Sveits, avsagt 3. mai 2001

Sak 44787/98, P.G. og J.H. mot Storbritannia, avsagt 25. september 2001

Sak 6563/03, Shannon mot Storbritannia, avsagt 4. oktober 2005

Sak 18273/04, Barry mot Irland, avsagt 15. desember 2005

Sak 30566/04, S. og Marper mot Storbritannia, avsagt 4. desember 2008

Sak 22978/05, Gäfgen mot Tyskland, avsagt 1. juni 2010

Avgjørelser fra Kommisjonen:

Sak 8239/78, X. mot Nederland, avsagt 4. desember 1978

Sak 8278/78, X. mot Østerrike, avsagt 13. desember 1979

Nettsider:

Alle nettsider sist sjekket 09.12.2015.

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/drapet-paa-anne-slaatten/tatt-etter-1064-dna-proever/a/249091/>

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Mann-pagrepet-for-voldtekt-etter-15-ar-5108159.html>

https://www.datatilsynet.no/Global/04_planer_rapporter/aarsmelding/aarsmelding2011.pdf

https://www.datatilsynet.no/Global/04_planer_rapporter/aarsmelding/%C3%85rsmeldingen2012.pdf

https://www.datatilsynet.no/Global/05_vedtak_saker/2012/Brev_justisdepartementet_DNA-screening.pdf

https://www.datatilsynet.no/Global/04_planer_rapporter/Personvernunders%C3%B8kelsen%202013_14/h%C3%B8y%20og%20stabil%20tillit_nettsversjon.pdf

<http://www.med.uio.no/om/aktuelt/aktuelle-saker/2011/rmi-overfoert-folkehelseinstituttet.html>

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dna-reformen-trer-i-kraft/id522661/>

<https://snl.no/DNA/arvestoff>

<https://snl.no/basepar>

<http://www.jusinfo.no/index.php?site=default/721/1930/1931/1932>

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1518265&SecMode=1&DocId=601410&Usage=2>

<https://www.gov.uk/government/publications/protection-of-freedoms-act-2012-dna-and-fingerprint-provisions/protection-of-freedoms-act-2012-how-dna-and-fingerprint-evidence-is-protected-in-law>